ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΣ PIETER VERLOREN VAN THEMAAT ΠΟΥ ΑΝΕΠΤΥΧΘΗΣΑΝ ΣΤΙΣ 19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1981 [1]

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι Δικαστές,

1. Εἰσαγωγή

Οἱ ἑπτά συνεκδικαζόμενες ὑποθέσεις, ἐπί τῶν ὁποίων ἀναπτύσσω σήμερα τίς προτάσεις μου, ἀποτελοῦν, μετά τίς ὑποθέσεις Werhahn κλπ. (63-69/72, Jurispr. 1973, σ. 1229) καί Kampffmeyer κλπ. (56-60/74, Jurispr. 1974, σ. 711), τήν συγκεκριμένη ἐκδήλωση μιᾶς τρίτης ἐπιθέσεως τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας μεταποιήσεως σίτου κατά τῆς κοινῆς ὀργανώσεως ἀγορᾶς μαλακοῦ καί σκληροῦ σίτου. Τῆς ἐπιθέσεως ἡγεῖται αὐτή τήν φορά ἡ ἑταιρεία «Ludwigshafener Walzmühle Erling KG», ἐνῶ οἱ ἡγηθέντες κατά τίς προηγούμενες ἐπιθέσεις ἀπεσύρθησαν μετριοπαθῶς στήν ὀπισθοφυλακή. Στήν ὁμάδα τῶν ἐναγουσῶν, γιά πρώτη φορά βλέπομε τήν μεγάλη ἑταιρεία παρασκευῆς ζυμαρικῶν Schwaben-Nudel-Werke B. Birkel Söhne GmbH & Co. Ὅπως τίς προηγούμενες φορές, οἱ ἀγωγές βασίζονται κυρίως στό ἄρθρο 215 παράγραφος 2 τῆς συνθήκης ΕΟΚ. Γιά τόν προσδιορισμό τῆς αἰτουμένης ἀποζημιώσεως λαμβάνεται ἐπίσης ὡς βάση τό ἄρθρο 178 τῆς συνθήκης αὐτῆς. Ὁ ἰσχυρισμός περί τοῦ παρανόμου χαρακτῆρος τῆς κοινῆς ὀργανώσεως ἀγορᾶς σκληροῦ καί μαλακοῦ σίτου ἀφορᾶ, αὐτή τήν φορά, διαφορετικές ἐκφάνσεις ἀπό ἐκεῖνες πού ἀπετέλεσαν τό ἀντικείμενο τῶν προηγουμένων δικῶν. Σήμερα ἡ ἐπίθεση στρέφεται ἀποκλειστικῶς κατά τῶν κοινοτικῶν τιμῶν κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου. Οἱ τιμές αὐτές κρίνονται πολύ ὑψηλές, ἰδίως σέ σχέση μέ τίς τιμές κατωφλίου τοῦ μαλακοῦ σίτου. Κατά τόν καθορισμό αὐτῶν τῶν τιμῶν κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου, πού κρίνονται πολύ ὑψηλές, παρεβιάσθησαν, κατά πολλούς τρόπους, «ἀνώτεροι» κανόνες δικαίου. Ζητεῖται ἀποζημίωση γιά τήν σημαντική ζημία πού ὑπέστησαν οἱ ἐνάγουσες ἀπό αὐτήν τήν παραβίαση ἀνωτέρων κανόνων δικαίου.

Ἀφοῦ συνοψίσω τά κυριότερα περιστατικά τῆς ὑποθέσεως, θά ἀναλύσω πρῶτα τούς ἐξ ἰσχυρισμούς βάσει τῶν ὁποίων τό Συμβούλιο, ἡ Ἐπιτροπή καί ἡ Ἰταλική Κυβέρνηση ἀμφισβήτησαν τό παραδεκτό τῆς ἀγωγῆς.

Τό Δικαστήριο ἔχει ἤδη δεχθεῖ μέ τήν τρίτη ἀπόφαση Lütticke (ὑπόθεση 4/69, δεκάτη σκέψη, Jurispr. 1971, σ. 325) ὅτι, δυνάμει τῆς δευτέρας παραγράφου τοῦ ἄρθρου 215 καί τῶν γενικῶν ἀρχῶν στίς ὁποῖες παραπέμπει ἡ διάταξη αὐτή, ἀπαιτεῖται ἡ συνδρομή ὁρισμένων προϋποθέσεων γιά τήν ὕπαρξη ἐξωσυμβατικῆς εὐθύνης τῆς Κοινότητος. Οἱ προϋποθέσεις αὐτές ἀφοροῦν 1) τήν ὕπαρξη ζημίας, 2) τόν οὐσιώδη σύνδεσμο μεταξύ τῆς φερομένης ζημίας καί τῆς συμπεριφορᾶς πού προσάπτεται στά ὄργανα καί 3) τό παράνομο τῆς ἐν λόγω συμπεριφορᾶς.

Μετά τήν ἀπόφαση Schöppenstedt (ὑπόθεση 5/71, ἑνδεκάτη σκέψη, Jurispr. 1971, σ. 975), ἔχει νομολογηθεῖ ὅτι ἡ ζημία πού προκύπτει ἀπό νομοθετικές πράξεις τῶν ὀργάνων, οἱ ὁποῖες συνεπάγονται ἐπιλογές οἰκονομικῆς πολιτικῆς, δύναται νά ἀποδοθεῖ ἐπίσης στήν Κοινότητα, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει κραυγαλέα παράβαση ἀνωτέρου κανόνος δικαίου, πού ἔχει θεσπισθεῖ γιά τήν προστασία τῶν ἀτόμων.

1 — Μετάφραση ἀπό τά ὁλλανδικά.

Ἡ ἔγγραφη καί ἡ προφορική διαδικασία σᾶς ἐπέτρεψαν ἤδη νά ἀντιληφθεῖτε ὅτι τό ζήτημα τοῦ προβαλλομένου παρανόμου χαρακτῆρος τῶν προσβαλλομένων νομοθετικῶν πράξεων, πού πρέπει νά προσδιορισθεῖ ἀκριβέστερα, σύμφωνα μέ τούς ὅρους τῆς ἀποφάσεως Schöppenstedt πού παρέθεσα, ἐγείρει πάρα πολλά καί πιό πολύπλοκα προβλήματα. Χάριν τῆς οἰκονομίας τῆς δίκης, προτίθεμαι ἐπομένως νά ἐξετάσω πρῶτον, μετά τό πρόβλημα τοῦ παραδεκτοῦ, τά λιγότερο δυσχερῆ ζητήματα ὡς πρός τήν ὕπαρξη ζημίας καί αἰτιώδους συνδέσμου μεταξύ τῆς φερομένης ζημίας καί τῆς συμπεριφορᾶς πού προσάπτεται στά ὄργανα. Θά προβῶ, πάντως, στήν ἐξέταση αὐτή ὑπό τό φῶς ὡρισμένων θεμελιωδῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς.

Τέλος, μόνον κατά τό μέτρο πού εἶναι ἀναγκαῖο θά ἐξετάσω χωριστά τόν φερόμενο ὡς παράνομο χαρακτῆρα τοῦ καθορισμοῦ τῶν τιμῶν κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου.

2. Σύνοψη τῶν κυριοτέρων περιστατικῶν μέ μερικές σχετικές παρατηρήσεις

Γιά τήν πλήρη σύνοψη τῶν περιστατικῶν ὅπως προέκυψαν ἀπό τήν ἔγγραφη διαδικασία, παραπέμπω χάριν συντομίας στήν ἔκθεση γιά τήν ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτηση. Τά πλέον σημαντικά περιστατικά στό πλαίσιο τῆς ἀναλύσεώς μου εἶναι, νομίζω, τά ἀκόλουθα:

Ἡ ὀργάνωση τῆς ἀγορᾶς τοῦ σίτου περιλαμβάνει, στό ἐπίπεδο τοῦ συστήματος τιμῶν, γιά κάθε ποικιλία σίτου:

1. Μία ἐνδεικτική τιμή, ἐφαρμοζομένη σέ ὁλόκληρη τήν Κοινότητα, ἀπό τήν ὁποία προκύπτει τό ἐπίπεδο προστασίας τῆς κοινοτικῆς ἀγορᾶς σίτου· οἱ ἐνδεικτικές τιμές καθορίζονται γιά τό Duisburg, πού εἶναι ἡ πλέον ἐλλειμματική ζώνη τῆς Κοινότητος· περιλαμβάνουν, ὡς στοιχεῖο τῆς ἀγορᾶς, τήν διαφορά πού πρέπει νά ὑπάρχει μεταξύ, ἀφ' ἑνός, τῆς τιμῆς παρεμβάσεως τοῦ σκληροῦ σίτου καί τῆς τιμῆς ἀναγωγῆς τοῦ μαλακοῦ ἀρτοποιήσιμου σίτου καί, ἀφ' ἑτέρου, τοῦ προβλεπομένου ἐπιπέδου τῆς τιμῆς ἀγορᾶς τοῦ σκληροῦ σίτου καί τοῦ μαλακοῦ ἀρτοποιησίμου σίτου, στήν περίπτωση κανονικῆς συγκομιδῆς καί φυσιολογικῶν συνθηκῶν διαμορφώσεως τῶν τιμῶν, στήν πλέον πλεονασματική ζώνη παραγωγῆς. Ἐκτός τοῦ στοιχείου αὐτοῦ τῆς ἀγορᾶς, οἱ ἐνδεικτικές τιμές περιλαμβάνουν τό κόστος μεταφορᾶς ἀπό τήν πλεονασματική ζώνη τοῦ Ormes πρός τήν ζώνη τοῦ Duisburg.

2. Μία τιμή παρεμβάσεως, στήν ὁποία οἱ ὀργανισμοί παρεμβάσεως ὀφείλουν νά ἀγοράζουν τόν σίτο πού τούς προσφέρεται, ἐφ' ὅσον πληροῖ ὁρισμένες ποιοτικές καί ποσοτικές προϋποθέσεις· μία τιμή παρεμβάσεως γιά τόν σκληρό σίτο καθορίζεται κατ' ἔτος πρός τόν σκοπό αὐτό σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 3 τοῦ κανονισμοῦ 2727/75.

3. Μία τιμή ἀναγωγῆς γιά τόν μαλακό ἀρτοποιήσιμο σίτο.

4. Μία τιμή κατωφλίου πού προσδιορίζει τό ἐπίπεδο στό ὁποῖο πρέπει νά ἀνέλθουν, διά τῆς ἐπιβολῆς μεταβλητῶν εἰσφορῶν, οἱ χαμηλότερες τιμές τοῦ εἰσαγομένου σίτου.

Ὅπως παρετήρησα ἀνωτέρω, ἡ προκειμένη δίκη ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς στήν διαφορά μεταξύ τῶν τιμῶν κατωφλίου τοῦ μαλακοῦ καί τοῦ σκληροῦ σίτου. Ὅλες οἱ τιμές πού ἀνέφερα πρέπει βεβαίως νά καθορίζονται σέ συσχετισμό μεταξύ τους, δεδομένου ὅτι ἄλλως θά ἠδύναντο νά προκύψουν ἀνεπιθύμητες οἰκονομικές καταστάσεις. Ἀπό νομικῆς ἐπόψεως, τό δεύτερο καί τό τρίτο ἑδάφιο τῆς τρίτης παραγράφου τοῦ ἄρθρου 40 τῆς συνθήκης παρουσιάζουν κάποια σημασία σχετικῶς. Τό δεύτερο ἑδάφιο τῆς παραγράφου αὐτῆς ὁρίζει ὅτι ἡ κοινή ὀργάνωση πρέπει νά περιορίζεται στήν ἐπιδίωξη τῶν στόχων πού ἀναφέ-

ρονται στό ἄρθρο 39 καί (συγχρόνως) νά ἀποκλείει κάθε διάκριση μεταξύ παραγωγῶν ἤ καταναλωτῶν τῆς Κοινότητος. Τό τρίτο ἐδάφιο τῆς ἐν λόγω παραγράφου ὁρίζει ὅτι μία (ἐνδεχομένη) κοινή πολιτική θεμελιώνεται ἐπί κοινῶν κριτηρίων καί ὁμοιομόρφων μεθόδων ὑπολογισμοῦ. Οἱ ἐνάγουσες ἀποδίδουν μεγάλη σημασία στίς δύο αὐτές διατάξεις, ὅσον ἀφορᾶ τόν παράνομο, ὅπως ὑποστηρίζουν, χαρακτήρα τοῦ καθορισμοῦ τῶν τιμῶν κατωφλίου.

Ἐκτός τοῦ συστήματος τιμῶν, τό ἄρθρο 10 τοῦ βασικοῦ κανονισμοῦ 2727/75 ἐπιτρέπει ἐπίσης τήν χορήγηση ἐνισχύσεων στήν παραγωγή σκληροῦ σίτου. Δεδομένου ὅτι ἡ ἐνίσχυση στήν παραγωγή ἀποτελεῖ τήν ἄλλη μορφή προστασίας τῶν παραγωγῶν, ἡ αὔξηση τῆς ἐνισχύσεως αὐτῆς δύναται, φυσιολογικά, νά ἐπιφέρει μείωση τῶν τιμῶν παρεμβάσεως καί τῶν τιμῶν κατωφλίου. Γι' αὐτό, ἡ ἐναλλακτική αὐτή λύση ἔχει κάποιο ρόλο στήν παροῦσα δίκη. Οἱ ἐνάγουσες ἐπιζητοῦν πράγματι νά ἐπιτύχουν μείωση τῶν τιμῶν κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου. Ἡ ἐνίσχυση στήν παραγωγή δύναται νά διαφοροποιεῖται ἀναλόγως τῶν ζωνῶν παραγωγῆς καί νά περιορίζεται σέ ὁρισμένες ἀπό αὐτές. Περιορισμός τῆς ἐνισχύσεως στήν παραγωγή σέ ὁρισμένες ζῶνες καί ποιότητες ἐπῆλθε μέ τόν κανονισμό 1143/76.

Αὐτά εἶναι τά γενικά χαρακτηριστικά τῆς ὀργανώσεως ἀγορᾶς, γιά τήν ὁποία πρόκειται. Ὅπως παρετήρησα, στήν προκειμένη δίκη ἀμφισβητεῖται κυρίως ἡ θεωρουμένη ὡς πολύ μεγάλη διαφορά μεταξύ τῶν τιμῶν κατωφλίου τοῦ μαλακοῦ καί τοῦ σκληροῦ σίτου καί εἰδικότερα ἡ φερομένη ὡς ὑπερβολική τιμή κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου.

Ὅπως προκύπτει ἀπό τόν φάκελλο τῆς ὑποθέσεως, γιά τήν περίοδο ἐμπορίας 1978/79, οἱ τιμές κατωφλίου καθωρίσθησαν σέ ἐπίπεδο ἐλαφρῶς, κατώτερο τῶν ἐνδεικτικῶν τιμῶν, δηλαδή σέ 159,40 ECU γιά τόν μαλακό καί σέ 221,30 ECU γιά τόν σκληρό σίτο. Γιά τήν περίοδο ἐμπορίας 1979/80, οἱ τιμές αὐτές καθωρίσθησαν καί πάλι σέ ἐπίπεδο ἐλαφρῶς κατώτερο τῶν ἐνδεικτικῶν τιμῶν, δηλαδή σέ 197,45 καί 243,40 ECU ἀνά τόννο, ἀντιστοίχως. Ἑπομένως, οἱ διαφορές μεταξύ τῶν τιμῶν κατωφλίου τοῦ μαλακοῦ καί τοῦ σκληροῦ σίτου αὐξήθησαν σέ σχέση μέ τήν περίοδο 1973/74, παρά τό ὅτι ἡ διαφορά τῶν τιμῶν πού ἐφηρμόσθησαν ἀντιστοίχως κατά τίς περιόδους 1974/74 καί 1979/80 ἐμειώθη, ὅπως προκύπτει ἀπό τούς ὑπολογισμούς τῶν ἐναγουσῶν, ἀπό 100/151,2 σέ 100/138,5. Κατά τίς ἐνάγουσες, ἡ σχέση αὐτή εἶναι πάντως σαφῶς ἀνώτερη ἀπό τήν σχέση πού ὑπάρχει μεταξύ τῶν τιμῶν τοῦ μαλακοῦ καί τοῦ σκληροῦ σίτου στήν παγκόσμια ἀγορά, ἡ ὁποία, κατά τήν γνώμη τους, πρέπει νά θεωρηθεῖ ὡς σχετική στό πλαίσιο τῆς προκειμένης δίκης. Οἱ παρεμβαίνοντες γαλλικοί ὀργανισμοί καί ἡ ἰταλική Κυβέρνηση ἀμφισβήτησαν τήν σχέση αὐτή κατά τήν ἔγγραφη διαδικασία, ὅσον ἀφορᾶ τίς ποιότητες σίτου πού ἐπωλήθησαν στήν παγκόσμια ἀγορά καί πού δύνανται νά συγκριθοῦν μέ τίς ποιότητες σίτου πού διετέθησαν στήν ἐνδοκοινοτική ἀγορά. Ἐπ' αὐτοῦ, τό Συμβούλιο καί ἡ Ἐπιτροπή περιωρίσθησαν, κατά τήν ἔγγραφη διαδικασία, νά παρατηρήσουν κυρίως ὅτι ὁ βασικός κανονισμός δέν ἀπαιτεῖ νά λαμβάνονται ὑπ' ὄψη οἱ σχέσεις τιμῶν πού ἐπικρατοῦν στήν παγκόσμια ἀγορά, γιά τήν ἐφαρμογή τῆς ὀργανώσεως τῆς κοινοτικῆς ἀγορᾶς. Δεδομένης τῆς ὑποχρεώσεως νά λαμβάνονται ὑπ' ὄψη οἱ προσδοκόμενες βάσει τῶν φυσιολογικῶν ὅρων σχηματικοῦ τῶν τιμῶν τιμές, ὑποχρέωση τήν ὁποία ὑπεγράμμισα καί ἡ ὁποία ὁρίζεται στό ἄρθρο 4 τοῦ κανονισμοῦ 2727/75, παρατηρῶ σχετικῶς μέ τήν, κατά τήν γνώμη μου, τυπικῶς ὀρθή αὐτή διαπίστωση ὅτι οἱ σχέσεις τιμῶν πού ὑπάρχουν στήν παγκόσμια ἀγορά, γιά παρόμοιες ποιότητες, παρουσιάζουν πράγματι, ἐμμέσως, κάποια σπουδαιότητα, καθ' ὅσον

κυρίως προκύπτουν ἀπό τήν φυσιολογική λειτουργία τῆς προσφορᾶς καί τῆς ζητήσεως. Πάντως, τά ἐπιχειρήματα πού ἀνέπτυξαν οἱ παρεμβαίνοντες γαλλικοί ὀργανισμοί καί ἡ ἰταλική Κυβέρνηση κατά τήν ἔγγραφη διαδικασία μοῦ φαίνονται περισσότερο σχετικά.

Ἐκτός ἀπό τίς σχέσεις τιμῶν πού ὑπάρχουν στήν παγκόσμια ἀγορά, οἱ ἐνάγουσες ἐπικαλοῦνται ἐπίσης τίς σχέσεις μεταξύ τῶν τιμῶν κόστους τοῦ σκληροῦ καί τοῦ μαλακοῦ σίτου ἐντός τῆς Κοινότητος. Θά ἤθελα νά παρατηρήσω, ὅσον ἀφορᾶ τίς σκέψεις πού ἀναπτύσσουν ἐπ' αὐτοῦ, ὅτι πάντως ὑπερβάλλουν κάπως τήν ἐπιρροή τοῦ Δικαστηρίου ἐπί τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν τιμῶν κόστους, ὅταν ἐπικαλοῦνται τήν ἀπόφαση Werhahn, στήν δεκάτη σκέψη τῆς ὁποίας γίνεται δεκτό ὅτι ὑπάρχει σχέση μεταξύ τῶν τιμῶν τοῦ σκληροῦ καί τοῦ μαλακοῦ σίτου ὑπό τήν ἔννοια ὅτι ἡ πρώτη ὑπερβαίνει γενικῶς τήν δευτέρα κατά 20 % περίπου. Στήν ἀγωγή τους δέν ἀναφέρουν τά ἀποτελέσματα τῆς μελέτης τους περί τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ κόστους παραγωγῆς. Μόνο κατά τήν προφορική διαδικασία ἐξήτασαν λεπτομερῶς τήν ἐξέλιξη τοῦ κόστους παραγωγῆς τοῦ σκληροῦ καί τοῦ μαλακοῦ σίτου ἐντός τῆς Κοινότητος. Ἕνα ἀπό τά πλέον ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα τά ὁποῖα ἀνέπτυξαν σχετικῶς εἶναι τό ὅτι οἱ ἀμοιβαῖες σχέσεις τοῦ κόστους παραγωγῆς τῶν προϊόντων αὐτῶν μεταξύ τῶν διαφόρων ζωνῶν παραγωγῆς παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές, μέ τάση πάντως μειώσεως ὑπέρ τοῦ σκληροῦ σίτου, ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως τοῦ σιτηροῦ αὐτοῦ πρός τά νότια τῆς Κοινότητος. Ἡ ἀξία τῶν συμπερασμάτων στά ὁποῖα κατέληξαν οἱ ἐνάγουσες ἐτέθη, πάντως, ἐν ἀμφιβολία ἀπό ἄλλους διαδίκους. Ἤδη μέ τήν ἀγωγή τους, ἀλλά καί στήν συνέχεια τῆς διαδικασίας, οἱ ἐνάγουσες ἀπέδωσαν, ἐξ ἄλλου, μεγαλύτερη σημασία στίς σχέσεις πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν τιμῶν στήν παγκόσμια ἀγορά στό θέμα αὐτό. Σέ περίπτωση ἐλευθέρου σχηματικοῦ τῶν τιμῶν, τό κόστος παραγωγῆς ἀντικατοπτρίζει ἀναπόφευκτα αὐτές τίς σχέσεις τιμῶν τῆς παγκοσμίου ἀγορᾶς. Νομίζω ὅτι ὁ συλλογισμός αὐτός εἶναι ἀπό οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὀρθός καί ἴσως σχετικός. Εἶναι κατ' ἀρχήν ὀρθός, διότι, σέ περίπτωση ἐλευθέρων τιμῶν, οἱ ἐπιχειρήσεις πού ἔχουν ὑψηλό κόστος παραγωγῆς εἶναι καταδικασμένες νά ἐκλείψουν. Ἡ ἄποψη αὐτή εἶναι ἴσως καί σχετική, διότι, ὅπως παρετήρησα ἤδη, οἱ ἐνδεικτικές τιμές πρέπει νά λαμβάνουν ὑπ' ὄψη, μεταξύ ἄλλων, τίς σχέσεις τιμῶν πού προσδοκοῦνται ὑπό τῶν φυσιολογικῶν ὅρων σχηματισμοῦ τῶν τιμῶν.

Ὡς πρός τά λοιπά περιστατικά τῆς ὑποθέσεως, θεωρῶ σημαντικά καί τά ἑξῆς στοιχεῖα.

Πρῶτον, ὅσον ἀφορᾶ τίς ἐν προκειμένω σχετικές περιόδους ἐμπορίας, δέν ἀμφισβητεῖται ὅτι στήν κοινοτική ἀγορά ὑπῆρχε πλεόνασμα μαλακοῦ καί ἔλλειμμα σκληροῦ σίτου. Κατά τήν προφορική διαδικασία, ἡ Ἐπιτροπή προσεκόμισε τά ἀριθμητικά στοιχεῖα περί τῶν εἰσαγωγῶν σκληροῦ σίτου προελεύσεως τρίτων χωρῶν στήν Ἰταλία καί στήν Γαλλία, στοιχεῖα πού ἦταν σαφῶς ὑψηλότερα τῶν σχετικῶν μέ τίς εἰσαγωγές τῆς Γερμανίας. Τό 1979, ἡ Γαλλία εἰσήγαγε 242 929 τόννους σκληροῦ σίτου, ἡ Ἰταλία 523 835 τόννους καί ἡ Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας μόνο 154 726 τόννους, καίτοι πρέπει νά προστεθεῖ καί μέρος τῶν ὁλλανδικῶν εἰσαγωγῶν πού ἀνῆλθαν σέ 143 789 τόννους. Ἄν καί οἱ ἀριθμοί αὐτοί καθ' ἑαυτοί δέν ἐμφαίνουν τίποτα περί τοῦ ὄγκου σέ ποσοστό ἐπί τοῖς ἑκατό τοῦ εἰσαχθέντος σίτου γιά τήν βιομηχανία μεταποιήσεως, νομίζω ὅτι ἐπιτρέπουν πάντως νά προσδιοριστοῦν τά στοιχεῖα πού ἀποτελοῦν τό ἱστορικό τῆς διαφορᾶς. Πράγματι, καθιστοῦν εὐλογοφανή τήν ἄποψη τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅτι δηλαδή οἱ τιμές τοῦ παραγομένου στήν Γαλλία καί στήν Ἰταλία σίτου τείνουν νά προσαρμόζονται πρός τίς τιμές κατωφλίου. Σέ περίπτωση ἰσχνῆς συγκομιδῆς πού ἐκτείνεται στίς ἴδιες τίς χῶρες

παραγωγούς, δύσκολα ἀναμένεται διαφορετική ἐξέλιξη, βάσει τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καί τῆς ζητήσεως. Ἡ ἄποψη τῶν ἐναγουσῶν, ὅτι οἱ ἐγκατεστημένες στίς ζῶνες παραγωγῆς βιομηχανίες δύναται νά ἀγοράζουν σέ καλύτερη τιμή, ἄποψη πού δέν στηρίζεται ἀπό ἀκριβῆ στοιχεῖα, ἐμφανίζεται ἐδῶ σαφῶς λιγότερο ἀξιόπιστη.

Ὕστερα ἀπό τήν προσχώρηση τῆς Ἑλλάδος, ἡ κοινοτική ἀγορά δέν εἶναι πλέον ἐλλειμματική σέ σκληρό σίτο, ὅπως ἀνέφερε ἕνας ἀπό τούς παρεμβαίνοντες γαλλικούς ὀργανισμούς, κατά τήν προφορική διαδικασία. Ὁ ἰσχυρισμός αὐτό στερεῖται, πάντως, ἐνδιαφέροντος στό πλαίσιο τῆς ὑπό κρίση διαφορᾶς, δεδομένου ὅτι αὐτή ἀνάγεται σέ προγενέστερες περιόδους ἐμπορίας.

Ὅπως προκύπτει ἀπό τόν φάκελλο τῆς ὑποθέσεως, δέν ἀμφισβητεῖται ὅτι ἡ μεταποίηση σκληροῦ σίτου ἀπό τά γερμανικά ἀλευροποιεῖα μεταξύ 1975 καί 1979 ἐπαρουσίασε κάμψη κατά 20 % περίπου. Κατά μία εὐλογοφανή ἄποψη τῶν ἐναγουσῶν, οἱ λόγοι πτώσεως ἔγκεινται στό γεγονός ὅτι σημαντικές διαφορές τιμῶν μεταξύ σκληροῦ καί μαλακοῦ σίτου ὠθοῦσαν τούς παρασκευαστές ζυμαρικῶν νά ἀντικαθιστοῦν αὐξητικῶς τόν πρῶτο ἀπό τόν δεύτερο παρά τήν μικρότερη ἀξία τοῦ τελευταίου. Ἡ δυνατότης τῆς ὑποκαταστάσεως αὐτῆς ἐπαρουσιάσθη ἐπειδή ἡ Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας δέν ἀπαγορεύει στούς παρασκευαστές ζυμαρικῶν τήν μεταποίηση τοῦ μαλακοῦ σίτου, ἀντίθετα πρός τίς χῶρες παραγωγούς τοῦ σιτηροῦ αὐτοῦ. Αὐτή ἡ δυνατότης ὑποκαταστάσεως ἔχει, μεταξύ ἄλλων, ὡς συνέπεια, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ ἐνάγουσες, ὅτι οἱ ὑψηλές τιμές εἰσαγωγῆς τοῦ σκληροῦ σίτου ἐν μέρει μόνο δύνανται νά μετακυληθοῦν ἐπί τῶν παρασκευαστῶν ζυμαρικῶν. Ἐπειδή καί ὁ ἰσχυρισμός αὐτός εἶναι εὐλογοφανής θά τόν δεχθῶ ὡς ὑπόθεση ἐργασίας στήν συνέχεια τῆς ἀναλύσεώς μου.

Ἐκτός ἀπό τήν τιμή τῆς πρώτης ὕλης καί τήν ὕπαρξη, ἤ μή, δυνατότητος ὑποκαταστάσεως τοῦ σκληροῦ ἀπό τόν μαλακό σίτο, οἱ συνθῆκες ὑπό τίς ὁποῖες τά ἀλευροποιεῖα προμηθεύονται τίς πρῶτες ὕλες τους ἐπηρεάζονται προφανῶς καί ἀπό τό κόστος μεταφορᾶς. Τά εὑρισκόμενα ἐντός ἤ πλησίον τῶν ζωνῶν παραγωγῆς ἀλευροποιεῖα ἤ ἐργοστάσια ζυμαρικῶν ἔχουν ἕνα πλεονέκτημα λόγω τῆς θέσεώς τους, σέ σύγκριση μέ τίς βιομηχανίες πού εὑρίσκονται σέ πλέον ἀπομεμακρυσμένα ἀπό τούς προμηθευτές τους σημεῖα. Ἡ ὕπαρξη αὐτοῦ τοῦ ἀνταγωνιστικοῦ πλεονεκτήματος ὡς πρός τό κόστος μεταφορᾶς ἠμφισβητήθη μέ ἀριθμητικά στοιχεῖα ἀπό τούς παρεμβαίνοντες γαλλικούς ὀργανισμούς, ἰδίως ὅσον ἀφορᾶ τήν θέση μεταξύ τῆς γερμανικῆς καί τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας. Ἐπειδή οἱ ἐνάγουσες ἀμφισβήτησαν, κατά τήν διάρκεια τῆς προφορικῆς διαδικασίας, τούς ἀριθμούς αὐτούς καί ἰδίως τό κατά πόσο εἶναι ὀρθές οἱ διαδρομές μεταφορῶν πού ἐλήφθησαν ὡς βάση τῶν σχετικῶν ἐκτιμήσεων, ὑπάρχει κάποια ἀβεβαιότης στό σημεῖο αὐτό. Πάντως, μέρος τοῦ γαλλικοῦ σκληροῦ σίτου ἐξάγεται πρός τήν Γερμανία. Ἑπομένως, δέν φαίνεται ὅτι πρέπει νά ἀποδίδεται μεγάλη σημασία στό κόστος μεταφορᾶς, ἐν ἀντιθέσει μέ ὅ,τι συμβαίνει γιά τόν καθορισμό τῶν ἐνδεικτικῶν τιμῶν. Εἶναι δύσκολο νά ἀμφισθητηθεῖ ὅτι δέν δύναται νά ὑπάρξει ἀνταγωνισμός μεταξύ τῶν ἰταλικῶν καί τῶν γερμανικῶν ἀλευροποιείων λόγω τῆς ἀποστάσεως πού τά χωρίζει. Ἀποκλείεται ἐπίσης τό ὅτι οἱ ἰταλοί παρασκευαστές ζυμαρικῶν ἀπολαύουν πλεονεκτήματος ἔναντι τῆς γερμανικῆς ἀγορᾶς, ὡς πρός τό κόστος μεταφορᾶς. Γιά τόν λόγο αὐτό, δέν θά ἀσχοληθῶ περισσότερο μέ τίς διαφορές μεταξύ τοῦ κόστους μεταφορᾶς πού βαρύνει τίς ἐπιχειρήσεις μεταποιήσεως σίτου, μεταξύ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἀνταγωνισμός, ὅταν θά ἐξετάσω τά πιθανά αἴτια τῆς φερομένης ζημίας.

Γιά τά λοιπά περιστατικά τῆς ὑποθέσεως, παραπέμπω, ὅπως ἤδη ἀνέφερα, στήν ἔκθεση γιά τήν ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτηση, ἡ ὁποία ἔχει ἐπίσης μία χρήσιμη σύνοψη τῶν ἐπιχειρημάτων πού ἀνέπτυξαν οἱ διάδικοι πρός ὑποστήριξη τῶν ἀντιστοίχων

ἀπόψεών τους. Θά ἐξετάσω τά ἐπιχειρήματα αὐτά, κατά τό μέτρο τοῦ ἀναγκαίου, στό σχετικό μέρος τῆς ἀναλύσεώς μου.

3. Ἐπί τοῦ παραδεκτοῦ

Στήν συνέχεια, ὅπως ἀνέφερα, θά ἐξετάσω τούς ἕξι ἰσχυρισμούς, πού προεβλήθησαν κατά τοῦ παραδεκτοῦ τῶν ἀγωγῶν.

Τό Συμβούλιο θεωρεῖ ὅτι οἱ ἀγωγές εἶναι ἀπαράδεκτες, *πρῶτον* διότι ἀναφέρονται στίς τιμές κατωφλίου γιά ὅλες τίς μεταγενέστερες τῆς περιόδου 1974/1975, συμπεριλαμβανομένης τῆς περιόδου 1979/80, περιόδους ἐμπορίας, πράγμα πού ἀντιβαίνει προδήλως στήν νομολογία τοῦ Δικαστηρίου καί συνιστᾶ ἀδιαφορία γιά τήν ἀρχή τῆς ἀσφαλείας τοῦ δικαίου. Ἡ ἀρχή αὐτή ἐμποδίζει νά τεθοῦν ὑπό ἀμφισβήτηση ἐμπορικές συναλλαγές πού ἔχουν ἤδη συντελεσθεῖ. Δέν νομίζω ὅτι ὁ ἰσχυρισμός αὐτός δύναται νά ὑποστηριχθεῖ. Πράγματι, περιέχει ἕνα συμπέρασμα a contrario, βασιζόμενο στήν ἀπόφαση Kampffmeyer κλπ. (ὑποθέσεις 56-60/74). Μέ τήν ἀπόφαση αὐτή, τό Δικαστήριο ἐδέχθη, στήν ἕκτη σκέψη, «ὅτι τό ἄρθρο 215 δέν ἐμποδίζει τήν ὑποβολή αἰτήσεως πρός τό Δικαστήριο, περί παροχῆς ἐννόμου προστασίας, γιά νά ἀναγνωρισθεῖ ἡ εὐθύνη τῆς Κοινότητος γιά βλάβες ἐπικείμενες καί προβλεπόμενες μέ βεβαιότητα, ἀκόμα καί ἄν ἡ ζημία δέν δύναται ἀκόμα νά ἀποτιμηθεῖ ἐπακριβῶς». Ἀπό τήν σκέψη αὐτή δέν δύναται βεβαίως νά συναχθεῖ ὅτι τό ἄρθρο 215 ἐμποδίζει πράγματι τήν ἀγωγή πού στηρίζεται σέ ζημία πού ἔχει ἤδη ἐπέλθει: Ἡ διατύπωση τοῦ ἄρθρου 215, πού εἶναι σαφές στό σημεῖο αὐτό, δεικνύει ἀντιθέτως ὅτι ἡ διάταξη αὐτή σκοπεῖ ἀκριβῶς νά καλύψει τήν ἐπελθούσα ζημία. Κατά τό Δικαστήριο, δέν ἀπητεῖτο ἡ ἐπίκληση τῶν ἐννόμων τάξεων τῶν Κρατῶν μελῶν, στήν συνέχεια τῆς σκέψεως πού παρέθεσα, παρά μόνο ἐπικουρικῶς, γιά νά αἰτιολογηθεῖ ἡ ἐπέκταση τοῦ πεδίου ἐφαρμογῆς τοῦ ἄρθρου 215 μέ μέλλουσα, ἀλλά προβλεπομένη μέ ἐπαρκή βεβαιότητα ζημία. Ἐξ ἄλλου, ὁ πρῶτος ἰσχυρισμός τοῦ Συμβουλίου, πού ἀναλύω τώρα, ἔχει ἤδη ἀπορριφθεῖ ρητῶς ἀπό τό Δικαστήριο στίς ὑποθέσεις 3 καί 4/64, Chambre syndicale de la Sidérurgie Française (Jurispr. 1965, σ. 668 καί 19 κ.ἄ/69), Richez-Parise καί κλπ. (Jurispr. 1970, σ. 325).

Δεύτερον, τόσο ἡ Ἐπιτροπή ὅσο καί τό Συμβούλιο ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ἐνάγουσες ὤφειλαν νά ἐξαντλήσουν πρῶτα τίς κατά τό ἐθνικό δίκαιο δυνατότητες αἰτήσεως παροχῆς ἐννόμου προστασίας. Ἐπ' αὐτοῦ πάντως τό Δικαστήριο ἔχει ἤδη δεχθεῖ, διά βραχέων, στήν ἀπόφαση Wagner (ὑπόθεση 12/79, Jurispr. 1979, σ. 3657), δεκάτη σκέψη, ἀπαντώντας σέ ἀνάλογο ἰσχυρισμό τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅτι «ἡ ἀγωγή ἀποζημιώσεως τῶν ἄρθρων 178 καί 215 τῆς συνθήκης ἐθεσπίσθη ὡς αὐτοτελές μέσο, τοῦ ὁποίου ἡ ἰδιαίτερη λειτουργία τοποθετεῖται στό πλαίσιο τοῦ συστήματος τῶν αἰτήσεων παροχῆς ἐννόμου προστασίας, ὑπόκειται δέ σέ προϋποθέσεις ἀσκήσεως πού τίθενται ἐν ὄψει τοῦ εἰδικοῦ ἀντικειμένου του. Δέν ἔχει ὡς σκοπό νά παράσχει στό Δικαστήριο τήν δυνατότητα νά ἐξετάζει τό κῦρος ἀποφάσεων πού ἐλήφθησαν ἀπό ἐθνικά ὄργανα, στά ὁποῖα ἔχει ἀνατεθεῖ ἡ ἐφαρμογή ὁρισμένων μέτρων, στό πλαίσιο τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς, ἤ νά ἐκτιμᾶ τίς οἰκονομικές συνέπειες τῆς ἐνδεχομένης ἀκυρότητος τέτοιων ἀποφάσεων». Ἀπό τίς σκέψεις 12 καί 13 τῆς ἰδίας ἀποφάσεως, πού ἀποτελοῦν συνέχεια τῆς σκέψεως πού παρέθεσε, συνάγεται, κατά τήν γνώμη μου, ἀποκλειστικῶς ὅτι μόνο τά ἐθνικά δικαιοδοτικά ὄργανα δύνανται νά ἀποφαίνονται ἐπί τῆς νομιμότητος ἐθνικῶν διατάξεων, θεσπιζομένων εἰς ἐκτέλεση τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς, προσφεύγοντας, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, στό ἄρθρο 177 τῆς συνθήκης ΕΟΚ. Ἀντιστρόφως, δέν δύναται νά συναχθεῖ ὅτι πρέπει, πρίν ἀπό κάθε ἀγωγή

ἀποζημιώσεως κατά τό ἄρθρο 215 καί μέ βάση παράνομη πράξη τῆς ἴδιας τῆς Κοινότητος, νά ἀσκεῖται προσφυγή κατά τῶν ἐθνικῶν ἐκτελεστικῶν διατάξεων. Πράγματι, τό Δικαστήριο ἐδέχθη ἤδη ρητῶς στήν ἀπόφαση Merkur (ὑπόθεση 43/72, Jurispr. 1973, σ. 1055, σκέψη 6) «ὅτι θά ἀντέκειτο ἐξ ἄλλου πρός τήν ὀρθή ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης καί πρός τήν ἀρχή τῆς οἰκονομίας τῆς δίκης τό νά ὑποχρεωθεῖ ἡ ἐνάγουσα νά προσφύγει στά ἐθνικά μέσα παροχῆς ἐννόμου προστασίας καί νά ἀναμένει, ἐπομένως, ἐπί μακρόν τήν ὁριστική ἀπόφαση ἐπί τῆς ἀγωγῆς της». Οὔτε εἶναι δυνατόν νά συναχθεῖ, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, ἀπό τήν δεκάτη τετάρτη σκέψη τῆς ἀποφάσεως Amylum (ὑποθέσεις 116 καί 124/77, Jurispr. 1979, σ. 3560) καί ἀπό τήν ἕκτη σκέψη, διατυπωμένη σχεδόν ταυτόσημα, καθώς καί ἀπό ἄλλες ἀποφάσεις ἐκδοθεῖσες κατά τό 1979 (Jurispr. 1979, σ. 2955, 3017, 3091) ὅτι μία προσφυγή ἐνώπιον τοῦ ἐθνικοῦ δικαστοῦ περί ἀμφισβητήσεως ἤ ἐπιστροφῆς τῶν ἐπιβληθεισῶν εἰσφορῶν πρέπει νά προηγεῖται τῆς ἀγωγῆς ἀποζημιώσεως τοῦ ἄρθρου 215. Ἀντιθέτως, ἡ ἰδιάζουσα φύση καί ὁ αὐτοτελής χαρακτήρας τῆς ἀγωγῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἄρθρων 178 καί 215 τῆς συνθήκης ἐπιβεβαιώνονται ρητῶς σέ ὅλες τίς παρατεθεῖσες σκέψεις. Βάσει τῆς προηγουμένης αὐτῆς νομολογίας θεωρῶ περιττή τήν πιό ἐνδελεχή ἐξέταση τοῦ ἐρωτήματος ἄν οἱ ἐν προκειμένω ἐνάγουσες εἶχαν πράγματι δυνατότητες αἰτήσεως παροχῆς ἐννόμου προστασίας στό ἐθνικό ἐπίπεδο, πράγμα πού οἱ ἴδιες ἀρνοῦνται, ἀλλά πού ἡ Ἐπιτροπή ἐπεχείρησε νά ἀποδείξει, ἀπαντώντας σέ ἐρωτήσεις τοῦ Δικαστηρίου.

Τρίτον, τόσο τό Συμβούλιο ὅσο καί ἡ Ἐπιτροπή καί ἡ ἰταλική Κυβέρνηση ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἀγωγή εἶναι ἀπαράδεκτη, διότι στήν πραγματικότητα ἐπιδιώκει ὄχι τήν ἀποκατάσταση ζημίας, ἀλλά τήν ἀναθεώρηση τῆς πολιτικῆς τοῦ Συμβουλίου καί τῆς Ἐπιτροπῆς στό θέμα τῶν τιμῶν κατωφλίου. Ὑπάρχει ἐπομένως κατάχρηση διαδικασίας. Ὅσον ἀφορᾶ τήν ἔνσταση αὐτή, ἀρκεῖ νά παρατηρήσω ὅτι τό Δικαστήριο ἔχει ἐπανειλημμένως ἀπορρίψει ἀνάλογες ἐνστάσεις ἀπαραδέκτου, μεταξύ ἄλλων στίς ὑποθέσεις Schöppenstedt (ὑπόθεση 5/71, Jurispr. 1971, σ. 975) καί Holz καί Willemsen (ὑπόθεση 153/73, Jurispr. 1974, σ. 675), ἀναφερθέν στόν αὐτοτελή χαρακτήρα καθώς καί στήν ἰδιάζουσα λειτουργία καί τό σκοπό τῆς ἀγωγῆς ἀποζημιώσεως τοῦ ἄρθρου 215 παράγραφος 2 τῆς συνθήκης. Ἔτσι, εἶναι μάταιο νά ὑποστηριχθεῖ ὅτι τό ἀντικείμενο τῶν προκειμένων ἀγωγῶν δέν διευκρινίζεται ἤ ὅτι δέν ἐκτίθενται οἱ βάσεις τῆς ἀγωγῆς. Ἐπίσης, δέν δύναται νά γίνει ἐπίκληση τοῦ γεγονότος ὅτι τό Δικαστήριο ἐδέχθη τήν ἔνσταση ἀπαραδέκτου κατά ἀγωγῆς ἀποζημιώσεως ἡ ὁποία κατά τά λοιπά δέν διευκρινίζετο μέ τήν ἐνάτη σκέψη τῆς ἀποφάσεως Schöppenstedt. Σχετικῶς, δύναται νά γίνει παραπομπή κυρίως στίς σκέψεις 6 καί 7 τῆς ἀποφάσεως Granaria (ὑπόθεση 90/78, Jurispr. 1979, σ. 1090, 1091). Ἐπί πλέον, οἱ αἰτούμενες ἀποζημιώσεις διευκρινίζονται πράγματι προσηκόντως ἐν προκειμένω, ἀκριβῶς ὅπως καί οἱ βάσεις τῆς ἀγωγῆς. Πάντως, οἱ ἀπόψεις τῶν διαδίκων διίστανται τόσο πολύ ὅσον ἀφορᾶ τήν ὕπαρξη ζημίας καί αἰτιώδους συνδέσμου μέ τίς φερόμενες ὡς παράνομες ἀποφάσεις περί καθορισμοῦ τῶν τιμῶν, ὥστε ἡ σκέψη τῆς ἀποφάσεως Schöppenstedt πού παρέθεσα, ἐκτός ἀπό τίς περί οἰκονομίας τῆς δίκης σκέψεις, παρέχει ἐν προκειμένω ἕναν ἐπί πλέον λόγο γιά νά ἐξετασθοῦν τά ἐρωτήματα αὐτά κατά προτεραιότητα στό πλαίσιο τῆς κατ' οὐσίαν

έξετάσεως. Ἡ κατάχρηση τοῦ ἄρθρου 215 παράγραφος 2 τήν ὁποία προβάλλουν τό Συμβούλιο καί ἡ Ἐπιτροπή στό πλαίσιο τῆς τρίτης αὐτῆς ἐνστάσεως, δέν δύναται νά ἀντικρουσθεῖ ἀποτελεσματικῶς, παρά μόνο ἄν ἀποδειχθεῖ πρῶτα ὅτι, ἀκόμα καί ἄν δύναται νά γίνει λόγος γιά παράνομη συμπεριφορά, δέν προκύπτει ἐν πάση περιπτώσει ὅτι μία τέτοια συμπεριφορά ἀποτελεῖ τήν αἰτία τῆς θετικῆς ζημίας. Ἐν προκειμένω, πάντως, αὐτό δύναται νά γίνει, γιά τούς λόγους πού ἐξετέθησαν, μόνον στό πλαίσιο τῆς κατ' οὐσίαν ἐξετάσεως τῆς ὑποθέσεως.

Μέ τήν *τετάρτη* ἔνσταση ἀπαραδέκτου πού προέβαλε, τό Συμβούλιο ὑποστηρίζει ὅτι οἱ προσβαλλόμενοι κανονισμοί ἐθεσπίσθησαν ἀπό τήν Ἐπιτροπή καί ὅτι, ἐπομένως, οἱ ἀγωγές ἀποζημιώσεως ἔπρεπε νά στρέφονται ἀποκλειστικῶς κατ' αὐτῆς. Καί αὐτή ἡ ἔνσταση πρέπει νά ἀπορριφθεῖ, διότι τό περιεχόμενο τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς καθωρίσθη σχεδόν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπό τίς προαναφερθεῖσες ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου περί τιμῶν.

Δεδομένου ὅτι οἱ ἐνάγουσες ζητοῦν σαφῶς ἀποζημίωση γιά τήν ζημία πού ὑπέστησαν ἐκ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου καί τῆς Ἐπιτροπῆς, οὐδόλως δέ τήν ἐπιστροφή τῶν εἰσφορῶν πού καθώρισαν οἱ ἐθνικές ἀρχές, ἡ *πέμπτη* ἔνσταση τοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία στηρίζεται στήν ἀντίθετη ἄποψη, εἶναι καί αὐτή ἀλυσιτελής.

Τέλος, ἡ ἰταλική Κυβέρνηση, παρεμβαίνουσα στήν δίκη, ἐπικαλεῖται καί ἕναν ἕκτο λόγο ἀπαραδέκτου, ὅτι δηλαδή ἡ διαδικασία δέν ἐγείρει κανένα νέο πρόβλημα παρά μόνο κατά φαινόμενο. Στήν πραγματικότητα, τά προβλήματα πού ἀνακύπτουν εἶναι ὅμοια μέ ἐκεῖνα πού ἐτέθησαν ἤδη στό πλαίσιο τῶν ὑποθέσεων Werhahn κ.ἄ. (ὑποθέσεις 63-69/72, Jurispr. 1973, σ. 1229) καί Kampffmeyer κλπ. (ὑποθέσεις 56-60/74, Jurispr. 1976, σ. 711), δηλαδή τό νόμιμο τῆς κοινῆς ὀργανώσεως ἀγορᾶς στόν τομέα τῶν σιτηρῶν. Κατά τήν ἄποψή μου καί ἡ ἔνσταση αὐτή πρέπει νά ἀπορριφθεῖ, διότι ὁ ἰσχυρισμός περί τοῦ παρανόμου ἀφορᾶ ἐν προκειμένω μία πλευρά τῆς ὀργανώσεως ἀγορᾶς στόν τομέα τῶν σιτηρῶν, διαφορετική ἀπό τήν ἐπίδικη στίς προηγούμενες ὑποθέσεις, ὅτι ἡ ἀγωγή καθ' ἑαυτή ἔχει διαφορετικό περιεχόμενο καί ὅτι μόνο μερικές ἀπό τίς ἐνάγουσες συμπίπτουν μέ τίς ἐνάγουσες στίς προηγούμενες δίκες.

4. Ἐπί τῆς ἀποδείξεως τῆς ζημίας καί τοῦ αἰτιώδους συνδέσμου μεταξύ αὐτῆς καί τοῦ φερομένου ὡς παρανόμου χαρακτῆρος τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου καί τῆς Ἐπιτροπῆς

4.1. *Ὁρισμένες βασικές ἀρχές τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς πού παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον ἐν προκειμένω*

Γιά νά τοποθετήσω στό ὀρθό πλαίσιο τά κριτήρια ὑπάρξεως ζημίας καί αἰτιώδους συνδέσμου μεταξύ τῆς φερομένης ζημίας καί τῆς συμπεριφορᾶς πού προσάπτεται στά ὄργανα, θεωρῶ χρήσιμο νά ἐκθέσω πρῶτον ὁρισμένα βασικά χαρακτηριστικά τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς. Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή, θά ὑποδείξω σέ ποιό βαθμό ἀσκεῖ ἐπιρροή κάθε ἕνα ἀπό τά χαρακτηριστικά αὐτά, ὅσον ἀφορᾶ τίς προϋποθέσεις πού πρέπει νά πληροῖ κάθε ἀγωγή ἀποζημιώσεως, ἐγειρομένη βάσει τοῦ ἄρθρου 215 παράγραφος 2.

Πρῶτον πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 38 παράγραφος 2 τῆς συνθήκης ΕΟΚ, οἱ κανόνες πού προβλέπονται γιά τήν ἵδρυση τῆς κοινῆς ἀγορᾶς ἐφαρμόζονται (καί) στά γεωργικά προϊόντα, ἐκτός ἄν ἄλλως ὁρίζεται στίς διατάξεις τῶν ἄρθρων 39 ἕως καί 46. Ἐπί πλέον, ὅπως προκύπτει ἀπό τό ἄρθρο 40 παράγραφος 2, ἡ κοινή ὀργάνωση γεωργικῶν ἀγορῶν, ἐφ' ὅσον καταστεῖ δυνατή, δύναται νά συνεπάγεται μεγαλυτέρας ἤ μικροτέρας ἐκτάσεως παρέμβαση στούς μηχανισμούς τῆς ἀγορᾶς. Ἡ σημασία τῶν δύο αὐτῶν διαπιστώσεων γιά τό πρόβλημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ ἐν προκει-

μένω ἔγκειται, γενικῶς, στό ὅτι ἡ κοινή γεωργική πολιτική οὐδέποτε παραμερίζει τελείως τόν μηχανισμό τῆς κοινῆς ἀγορᾶς. Ὅπως προκύπτει ἀπό τήν νομολογία ὡς πρός τήν ἀρχή τῆς ἀναλογικότητος πού πρέπει ἐπίσης νά ἐξετασθεῖ, καί ἀπό τήν σημαντική ἀπόφαση ἐπί τῶν συνεκδικασθεισῶν ὑποθέσεων 80 καί 81/77 Commissionnaires Réunis καί Ramel (Jurispr. 1978, σ. 927), ἡ κοινή γεωργική πολιτική δέν *δύναται* νά ἐξαφανίσει τελείως τήν λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς. Αὐτό ἔχει, μεταξύ ἄλλων, τίς ἑξῆς συνέπειες. Ἄν ὁ ἴδιος ὁ μηχανισμός τῆς ἀγορᾶς ἐπηρεάζει δυσμενῶς τίς πλέον ἀπομεμακρυσμένες ἀπό τά κέντρα παραγωγῆς σκληροῦ σίτου βιομηχανίες, π.χ. λόγω τῶν πλεονεκτημάτων πού ἔχουν ἐκ τῆς θέσεώς τους οἱ γαλλικές καί ἰταλικές βιομηχανίες μεταποιήσεως σίτου, γιά τήν ζημία αὐτή δέν δύναται νά ζητηθεῖ ἀποζημίωση. Δέν δύναται ἐπίσης νά ζητηθεῖ ἀποζημίωση μέ λόγο τόν ὑποτιθέμενο παράνομο χαρακτήρα μιᾶς κοινῆς ὀργανώσεως ἀγορᾶς, γιά τήν στρέβλωση τῶν ὅρων τοῦ ἀνταγωνισμοῦ πού προκύπτει ἀπό τίς διαφορές μεταξύ τῶν ἐθνικῶν νομοθεσιῶν, ἀπό τίς ἐθνικές ἐνισχύσεις ἤ ἀπό πρακτικές ἐπιχειρήσεων πού ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τήν νόθευση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ κοινή ὀργάνωση ἀγορᾶς δέν περιλαμβάνει σχετικῶς αὐτοτελεῖς κανόνες. Ἀντιθέτως, ὅπως προκύπτει ἀπό τό ἄρθρο 38 παράγραφος 2 οἱ νοθεύσεις αὐτές πρέπει νά καταπολεμοῦνται, κατ' ἀρχήν, βάσει τῶν κανόνων τῆς συνθήκης περί ἱδρύσεως τῆς κοινῆς ἀγορᾶς.

Ἐξ ἴσου σημαντική εἶναι ἐν προκειμένω ἡ ἐπίπτωση τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῆς προσφορᾶς καί τῆς ζητήσεως ἐπί τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν, ἡ ὁποία πρέπει νά ἀναμένεται στήν περίπτωση τόσο μεγάλων εἰσαγωγῶν σκληροῦ σίτου προελεύσεως τρίτων χωρῶν πρός τίς χῶρες παραγωγούς, πράγμα πού συνέβη κατά τήν ὑπό κρίση περίοδο, ὅπως προκύπτει ἀπό τά ἀριθμητικά στοιχεῖα πού προσεκόμισε ἡ Ἐπιτροπή. Ἡ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς θά προκαλέσει, σχεδόν ἀναπόφευκτα, τήν προσαρμογή τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν τοῦ παραγομένου στήν Γαλλία καί τήν Ἰταλία σίτου στό ἐπίπεδο τῶν τιμῶν εἰσαγωγῆς. Ὁ παραγωγός σκληροῦ σίτου δύναται τότε νά διαθέσει, πράγματι, ἀνά πάσα στιγμή τό προϊόν του στήν Γαλλία καί στήν Ἰταλία, σέ τιμή ἐλαφρῶς χαμηλότερη τῆς τιμῆς κατωφλίου. Σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα πού μᾶς παρέσχε ἡ Ἐπιτροπή, μιά τέτοια πιθανή προσαρμογή ὄντως συνέβη. Τέλος, ἐκτός ἀπό τούς βιομηχάνους ἀγοραστές τῶν Κρατῶν μελῶν τοῦ βορείου τμήματος τῆς Κοινότητος, καί οἱ ἐγκατεστημένες στήν Γαλλία καί στήν Ἰταλία πρέπει νά καταβάλλουν μία ὑποτιθέμενη πολύ ὑψηλή τιμή κατωφλίου γιά τόν σκληρό σίτο. Εἶναι βέβαιον ὅτι, ἐφ' ὅσον οἱ τιμές τοῦ ἐγχωρίου σκληροῦ σίτου προσαρμόζονται καί αὐτές, μέ τήν λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς, πρός τίς ὑποτιθέμενες πολύ ὑψηλές τιμές, οἱ τελευταῖες δέν θά μεταβάλουν τήν οἰκεία ἀνταγωνιστική θέση τῆς γερμανικῆς, γαλλικῆς καί ἰταλικῆς βιομηχανίας μεταποιήσεως. Δέν πιθανολογεῖται ἐπομένως ὅτι ἡ γερμανική βιομηχανία μεταποιήσεως ὑπέστη ζημία ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ.

Ἕνα *δεύτερο* βασικό χαρακτηριστικό τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς ἔγκειται στό γεγονός ὅτι δέν ὑπάρχει σταθερή ἱεραρχία μεταξύ τῶν διαφόρων στόχων πού θέλει τό ἄρθρο 39 τῆς συνθήκης ΕΟΚ. Αὐτό ἔχει γίνει δεκτό ἐπανειλημμένως ἀπό τό Δικαστήριο, μεταξύ ἄλλων, στίς ἀποφάσεις Werhahn κ.ἄ. (ὑποθέσεις 63-69/72, Jurispr. 1973, σ. 1229) καί Kampffmeyer κλπ. (ὑποθέσεις 56-60/74, Jurispr. 1976, σ. 711). Μέ ἄλλα λόγια, τά ὄργανα τῆς Κοινότητος δύνανται νά δώσουν προσωρινῶς προτεραιότητα σέ ὡρισμένους ἀπό τούς ὁριζόμενος στό ἄρθρο 39 στόχους ἔναντι ἄλλων στόχων πού ὁρίζει τό ἴδιο ἄρθρο. Ἡ δυνα-

τότης αὐτή τῶν ὀργάνων νά ὁρίζουν προσωρινές προτεραιότητες ἔχει ἤδη γίνει δεκτή στήν ὑπόθεση 5/67 (Beus & Co., Jurispr. 1968, σ. 120). Συγκεκριμένα, ἡ παραγωγή σκληροῦ σίτου, ὅπου ἡ Κοινότης εἶναι ἐλλειμματική, δύναται νά ἐνθαρρυνθεῖ μέ τιμές σχετικῶς ὑψηλές ἤ μέ ἐνισχύσεις. Προσθέτω ὅτι μία κατ' αὐτόν τόν τρόπο ἐνθαρρυνομένη στροφή τῆς παραγωγῆς μαλακοῦ σίτου, πού εἶναι πλεονασματική, πρός τήν παραγωγή σκληροῦ σίτου, πού εἶναι ἐλλειμματική, φαίνεται νά ἀνταποκρίνεται στόν στόχο τῆς ὀρθολογικῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καί τῆς ἀρίστης χρησιμοποιήσεως τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς, ὁ ὁποῖος τίθεται στό ἄρθρο 39 α, καθώς καί στήν ἀνάγκη ἐξασφαλίσεως τοῦ ἐφοδιασμοῦ πού τίθεται στό ἄρθρο 39 δ. Ὁ προσωρινός χαρακτήρ τῆς προτεραιότητος πού παρέχεται ἔτσι σ' ἕναν ὑψηλό βαθμό αὐταρκείας ἔχει, πάντως, ὡς συνέπεια ὅτι, μόλις ἐπιτευχθεῖ ἱκανοποιητική αὐτάρκεια, ἡ προτεραιότης θά δοθεῖ σέ ἄλλους στόχους. Ἡ ἀνάγκη προβλέψεως προσωρινῶν προτεραιοτήτων ἔχει γίνει δεκτή καί ἀπό τό Δικαστήριο στήν 24η σκέψη τῆς ὑποθέσεως 5/73 (Balkan-Import-Export, Jurispr. 1973, σ. 1091). Ἐν ὄψει τῆς ἀποστολῆς πού συνίσταται στήν προώθηση τῆς ἁρμονικῆς ἀναπτύξεως τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων σέ ὁλόκληρη τήν Κοινότητα, πού προβλέπεται στό ἄρθρο 2 τῆς συνθήκης ΕΟΚ, διάταξη ἡ ὁποία ἀφορᾶ καί τήν κοινή γεωργική πολιτική, ἡ ὀργάνωση ἀγορᾶς στόν τομέα τῶν σιτηρῶν δύναται καί ὀφείλει μάλιστα νά ἐμπνέεται ἀπό σκέψεις περιφερειακῆς πολιτικῆς. Ὅσον ἀφορᾶ τήν σταθεροποίηση τῶν ἀγορῶν τήν ὁποία σκοπεῖ τό ἄρθρο 39 γ, τό Δικαστήριο ἔχει ἤδη δεχθεῖ στήν 12η σκέψη τῆς ἀποφάσεως Werhahn κλπ., καθώς καί στήν 13η σκέψη τῆς ἀποφάσεως Kampffmeyer κλπ., ὅτι ἡ σταθεροποίηση τῆς ἀγορᾶς δέν σημαίνει ὅτι οἱ διαμορφωθεῖσες καταστάσεις ὑπό τίς προγενέστερες συνθῆκες ἀγορᾶς πρέπει νά διατηρηθοῦν ἐν πάση περιπτώσει. Πλήν τῆς προστασίας τῶν παραγωγῶν καί τῶν ἀγοραστῶν ἀπό τίς διακυμάνσεις τῶν τιμῶν στήν παγκόσμια ἀγορά καί ἀπό τίς ἐπιπτώσεις πού ἔχουν οἱ σημαντικές διαφορές στήν συγκομιδή, ὁ στόχος τῆς σταθεροποιήσεως τῶν ἀγορῶν ἔχει κατά τήν γνώμη μου ὡς κύριο περιεχόμενο τό ὅτι τά διαρθρωτικά πλεονάσματα καί ἐλλείμματα τῆς παραγωγῆς δύνανται νά ἐξαλειφθοῦν. Ὁ στόχος αὐτός οὐδόλως σημαίνει ὅτι τό φυσικό ἀνταγωνιστικό πλεονέκτημα τῶν παραγωγῶν ἤ τῶν βιομηχανιῶν ὁρισμένων ζωνῶν τῆς Κοινότητος πρέπει νά ἀφαιρεθεῖ. Ἐκτός τῆς ἀποφάσεως Werhahn, παραπέμπω σχετικῶς στήν ἀπόφαση τῆς 17ης Δεκεμβρίου 1977, στήν ὑπόθεση Synacomex (ὑπόθεση 34/70, Jurispr. 1970, σ. 1233).

Τρίτον, θεωρῶ χρήσιμο νά ὑπενθυμίσω ὅτι τό Συμβούλιο ἔχει εὐρύ περιθώριο διακριτικῆς εὐχερείας στόν καθορισμό τῆς πολιτικῆς του, ὄχι μόνο ὅσον ἀφορᾶ τήν ἱεράρχηση τῶν σκοπῶν τοῦ ἄρθρου 39, ἀλλά καί στήν ἐπιλογή τῶν τρόπων ἐνεργείας καί τῶν μέσων γιά τήν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν αὐτῶν. Τό ἄρθρο 40 παράγραφος 2 ὁρίζει σχετικῶς τρεῖς μορφές ὀργανώσεως ἀγορῶν, ἀπό τίς ὁποῖες τό Συμβούλιο δύναται νά ἐπιλέγει, ἀναλόγως τῶν προϊόντων. Τό ἄρθρο 40 παράγραφος 3 ἐδάφιο 1 ὁρίζει, ἐν συνεχείᾳ, ὅτι ἡ κοινή ὀργάνωση, ἱδρυομένη σύμφωνα μέ τήν παράγραφο 2, δύναται νά περιλαμβάνει ὅλα τά ἀναγκαῖα μέτρα γιά τήν ἐπίτευξη τῶν στόχων τοῦ ἄρθρου 39. Ἀναφέρει μάλιστα ἐνδεικτικῶς τήν ρύθμιση τιμῶν, τίς ἐνισχύσεις τῆς παραγωγῆς, τίς ἐνισχύσεις τῆς ἐμπορίας, τά μέτρα ἀποθηκεύσεως καί λογιστικῆς μεταφορᾶς καί τούς κοινούς μηχανισμούς σταθεροποιήσεως εἰσαγωγῶν ἤ ἐξαγωγῶν. Ἡ ἀπαρίθμηση αὐτή δέν εἶναι

ἄλλωστε περιοριστική, ὅπως προκύπτει ἀπό τήν πρακτική πού ἀκολουθεῖται στήν κοινή γεωργική πολιτική. Ἔτσι, καθίστανται δυνατοί οἱ κανόνες ποιότητος καί οἱ ἐνισχύσεις τῶν εἰσοδημάτων, οἱ δέ ρυθμίσεις τῶν τιμῶν δύνανται, ὅπως εἶναι γνωστό, νά λάβουν πολλές καί διάφορες μορφές. Ἐκτός τῶν στόχων τοῦ ἄρθρου 39, τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου καί τῆς φύσεως καί καταστάσεως τῆς ἀγορᾶς τῶν οἰκείων προϊόντων, ἡ ἐπιλογή μεταξύ τῶν ἐφαρμοστέων σέ μία συγκεκριμένη περίπτωση μέτρων καθορίζεται προεχόντως ἀπό σκέψεις οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς πολιτικῆς. Καθένας εἶναι ἐλεύθερος νά ἐκφράζει σχετικῶς τήν προτίμησή του γιά τήν χρησιμοποίηση μέσων καθοριζομένων ἀναλόγως τῶν συμφερόντων του, τῶν ἀντιλήψεών του περί οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς πολιτικῆς περιλαμβανομένης καί τῆς περιφερειακῆς πολιτικῆς ἤ βάσει σκέψεων πού ἀφοροῦν τόν προϋπολογισμό ἤ τήν νομοθετική πολιτική ἤ ἄλλων. Καί ἐγώ τό ἔπραξα ἐπανειλημμένως ὑπό τήν προηγουμένη ἰδιότητα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ δασκάλου. Πάντως, ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία, σέ μία ἔνδικη διαδικασία εἶναι, πρῶτον, ἡ διαπίστωση ὅτι, ἀκόμα καί μετά τήν λήψη πολιτικῆς ἀποφάσεως ὑπέρ ὡρισμένων προτεραιοτήτων ἐντός τῶν στόχων τοῦ ἄρθρου 39, ἡ κατ' αὐτόν τόν τρόπο γενομένη ἱεράρχηση τῶν προτεραιοτήτων ἀφήνει συνήθως μεγάλο ἀκόμα περιθώριο διακριτικῆς εὐχερείας — αὐτό συμβαίνει καί μέ τήν ἀγορά τῶν σιτηρῶν — γιά τόν καθορισμό τῶν πρός τοῦτο ἐφαρμοστέων μέτρων. Τό Δικαστήριο ὀφείλει νά σεβασθεῖ αὐτό τό περιθώριο διακριτικῆς εὐχερείας τοῦ Συμβουλίου, βάσει τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης. Ἐν συνεχεία, πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι, σύμφωνα μέ τήν νομολογία τοῦ Δικαστηρίου — μεταξύ ἄλλων, τήν 13η σκέψη τῆς ἀποφάσεως Kampffmeyer κλπ. ἐπανειλημμένως ἤδη προαναφερθεῖσα (ὑποθέσεις 56-60/74, Jurispr. 1976, σ. 711) — στό πλαίσιο τῶν πράξεων πού ἐπισύρουν τήν ἐξωσυμβατική εὐθύνη τῆς Κοινότητος (ἤ, ἄν πρόκειται γιά νομοθετικές πράξεις πού περιέχουν ἐπιλογές οἰκονομικῆς πολιτικῆς) δέν δύναται νά θεωρηθεῖ ὅτι ἔγινε ὑπέρβαση αὐτῆς τῆς εὐχερείας ἐκτιμήσεως παρά μόνο σέ περίπτωση κραυγαλέας παραβάσεως «ἀνωτέρου» κανόνος δικαίου πού προστατεύει τά ἄτομα. Ἡ νομολογία αὐτή ἔχει ἤδη διευκρινίσει τήν ἔκταση τῶν «ἀνωτέρων» αὐτῶν κανόνων δικαίου. Ἡ ἀκολουθούσα νομολογία θά ἀποσαφηνίσει, ἐνδεχομένως, περισσότερο τό θέμα. Ἐν προκειμένω, ὅπως προκύπτει ἀπό τήν προπαρατεθεῖσα φράση τοῦ Δικαστηρίου, δέν δύναται βεβαίως νά ληφθεῖ ὡς βάση ἡ ἀρχή τῆς ἀναλογικότητος μεταξύ ἐφαρμοζομένων μέσων καί τῶν ἐπιδιωκομένων μέ τά μέσα αὐτά σκοπῶν, ἡ ὁποία ἀρχή συνάγεται ἀπό τό πρῶτο ἐδάφιο τοῦ ἄρθρου 40 παράγραφος 3 καί ἀπό τίς κοινές στά Κράτη μέλη ἀρχές τοῦ δικαίου, ἐφ' ὅσον δέν ὑπάρχει προσβολή συγκεκριμένου συμφέροντος τῶν ἐναγουσῶν λόγω ἐνδεχομένως διαπιστωθείσης δυσαναλογίας τῶν ἐφαρμοσθέντων μέτρων. Στό πλαίσιο αὐτό παρετήρησα ἤδη ἀνωτέρω ὅτι, σέ περίπτωση ἐλλειμματικῆς καταστάσεως, ὁ καθορισμός πολύ ὑψηλῶν τιμῶν καί ἡ ἐπιβολή τους ἐφ' ὅλων ἀδιακρίτως τῶν ἀνταγωνιζομένων ἀγοραστῶν, δέν συνεπάγεται κατ' ἀνάγκη μεταβολή τῆς οἰκείας ἀνταγωνιστικῆς θέσεώς τους. Ἄν ἔχουν παραβιασθεῖ διατάξεις τοῦ σχετικοῦ βασικοῦ κανονισμοῦ, πρέπει πρῶτον νά ἐξετασθεῖ ἄν οἱ λόγω διατάξεις ἀποτελοῦν «ἀνωτέρους» κανόνες δικαίου, περί τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἡ παρατεθεῖσα νομολογία τοῦ Δικαστηρίου. Περαιτέρω, πρέπει ἐπίσης νά ἐξακριβωθεῖ, ἐν προκειμένω, ἄν οἱ σχετικές διατάξεις σκοποῦν τήν προστασία τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων πού προβάλλονται σέ μία δίκη. Γιά τούς λόγους πού ἐξέθεσα ἤδη ἐν σχέσει πρός τήν ἀρχή τῆς ἀναλογικότητος δέν φαίνεται νά συντρέχει αὐτομάτως τέτοια περίπτωση ὅσον ἀφορᾶ ἀποφάσεις μέ τίς ὁποῖες ἀσκεῖται πολιτική ὡς πρός τό ἐπίπεδο τῆς κοινοτικῆς προτιμήσεως γιά τόν ἐγχώριο σκληρό σίτο. Δεδομένης τῆς μικρῆς ἐλαστικότητος τῶν τιμῶν ὅσον ἀφορᾶ τήν ζήτηση γεωργικῶν προϊόντων καί ζωοτροφῶν, πράγμα πού ἀποτελεῖ γνωστό φαινόμενο, εἶναι ἐξ ἀρχῆς

ἀπίθανο ὅτι ἐπί ἐλλειμματικῆς καταστάσεως, ὅπως αὐτή πού ὑπάρχει ὡς πρός τόν σκληρό σίτο, μία ὑψηλή τιμή κατωφλίου, ἐφαρμοζομένη στό ἴδιο ἐπίπεδο ἐφ' ὅλων τῶν ἀγοραστῶν, θά προκαλέσει, ὡς τοιαύτη, μεταβολή τῆς ἀντιστοίχου ἀνταγωνιστικῆς θέσεώς τους καί, ἐπομένως, θά ὁλάψει ὁρισμένους ἐξ αὐτῶν.

Ἀντιστρόφως, ὅπως προκύπτει ἀπό τό δεύτερο ἐδάφιο τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 40 καί ἀπό τήν νομολογία τοῦ Δικαστηρίου, ἡ ἀπαγόρευση τῶν διακρίσεων πού διατυπώνεται στήν διάταξη αὐτή ἀποτελεῖ πράγματι «ἀνώτερο» κανόνα δικαίου, προστατεύοντα τόσο τούς παραγωγούς, ὅσο καί τούς καταναλωτές. Τοῦτο ἔγινε ρητῶς, δεκτό ἀπό τό Δικαστήριο στήν ἀπόφαση ἐπί τῆς ὑποθέσεως 64/76 (Dumortier, Jurispr. 1979, σ. 3091). Γιά μία ἐξαίρετη ἐπισκόπηση τῆς εὐρείας νομολογίας πού ὑπῆρχε πρό τοῦ 1978 ἐπί τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν διακρίσεων, παραπέμπω στό σύγγραμμα τοῦ G. Druesne, «La Politique Agricole Commune devant la Cour de Justice des Communautés Européennes 1958-1978», (Paris, Éditions Techniques et Économiques), σ. 81-112. Οἱ λόγοι πού ἀνέφερα ἀνωτέρω ἀποκλείουν, ἀφ' ἑαυτῶν, τήν ἀντίληψη ὅτι ὁ καθορισμός πολύ ὑψηλῶν, πλήν ὅμως ὁμοιομόρφων, τιμῶν κατωφλίου δύναται νά ἐπιφέρει, ἄνευ ἑτέρου, ἀπαγορευομένη διάκριση εἰς βάρος τῶν γερμανῶν καταναλωτῶν, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ ἐνάγουσες. Σ' αὐτό, προστίθεται τό γεγονός ὅτι οἱ ἐνάγουσες ἐπικαλοῦνται, γιά νά στηρίξουν τήν ἄποψή της, τήν ὕπαρξη φυσικοῦ ἀνταγωνιστικοῦ πλεονεκτήματος τῶν γαλλικῶν καί τῶν ἰταλικῶν ἀλευροποιείων, τά ὁποῖα δύνανται νά ἀγοράζουν τίς πρῶτες ὕλες τους φθηνότερα. Ἐκτός τοῦ ὅτι ὁ ἰσχυρισμός αὐτός εἶναι ἀμφισβητήσιμος στό ἐπίπεδο τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν, πρέπει νά σημειωθεῖ σχετικῶς ὅτι τό Δικαστήριο ἔχει ἤδη δεχθεῖ, μέ τήν 17η σκέψη τῆς προαναφερθείσης ἀποφάσεως Werhahn κλπ., ὅτι τό γεγονός αὐτό «δέν ἀποτελεῖ, ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀπαγορευομένη διάκριση ἀλλά τήν μή ἀντιβαίνουσα στούς κανόνες τῆς συνθήκης συνέπεια τῆς πλεονεκτικοτέρας γεωγραφικῆς θέσεως τῶν γαλλικῶν ἐπιχειρήσεων». Ἐπί πλέον, ὁ Druesne, ὀρθῶς κατά τήν γνώμη μου συνάγει ἀπό τίς ἀποφάσεις στίς ὑποθέσεις 9 καί 11/71 (Compagnie d'approvisionnement, Jurispr. 1972, σ. 391), 43/72 (Merkur, Jurispr. 1973, σ. 1055) καί 7/76 (IRCA, Jurispr. 1976, σ. 1213) τόν γενικό κανόνα ὅτι οἱ διαφορές στήν ἀνταγωνιστική θέση τῶν ἐπιχειρήσεων, πού προκύπτουν ἀπό ἐθνικά μέτρα, μή ἄλλως πως ἀπαγορευόμενα ἀπό τό κοινοτικό δίκαιο, δέν δύνανται νά ἀποτελοῦν ἀπαγορευομένη διάκριση κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 40. Δεδομένου ὅτι τό σημεῖο αὐτό φαίνεται νά ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά τίς ὑπό κρίση ὑποθέσεις, λόγω τῶν ἀπαγορεύσεων τῆς μεταποιήσεως τοῦ μαλακοῦ σίτου πού ὑπάρχουν σέ ὁρισμένα Κράτη μέλη — ὄχι ὅμως καί στήν Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας — θά προσθέσω, πάντως, στόν γενικό αὐτό κανόνα καί τίς ἀκόλουθες παρατηρήσεις. Στό σύστημα τοῦ συστήματος τῆς συνθήκης, οἱ διαφορές στήν οἰκεία ἀνταγωνιστική θέση τῶν ἐπιχειρηματιῶν πού εἶναι ἐγκατεστημένοι σέ διάφορα Κράτη μέλη, οἱ ὁποῖες ἀπορρέουν ἀπό τίς διαφορές στήν ἐφαρμοζομένη οἰκεία ἐθνική πολιτική, δέν συνιστοῦν διάκριση. Πράγματι, ἡ ἔννοια τῆς διακρίσεως προϋποθέτει ὅτι ἡ ἁρμοδία ἀρχή ἐφαρμόζει διαφορετική μεταχείριση σέ παρόμοιες καταστάσεις, χωρίς νά ὑπάρχουν πρός τοῦτο ἀντικειμενικοί λόγοι (βλ. μεταξύ ἄλλων, τήν ἀπόφαση τῆς 19ης Ὀκτωβρίου 1977 στίς ὑποθέσεις 117/76 καί 16/77, Ruckdeschel, Jurispr. 1977, σ. 1753) ἤ ὅτι ἐφαρμόζει τήν ἴδια μεταχείριση σέ ἀνόμοιες καταστάσεις (βλ. σχετικῶς τήν ἀπόφαση «ἰταλικά ψυγεῖα», ὑπόθεση 13/63, Jurispr. 1963, σ. 351). Ἀντιθέτως, ὅταν οἱ διιστάμενες νομοθετικές, κανονιστικές ἤ διοικητικές διατάξεις τῶν Κρατῶν μελῶν γιά τά ὁποῖα πρόκειται ἔχουν ἀνόμοιες συνέπειες γιά τούς ἐγκατεστημένους στά διάφορα Κράτη μέλη ἀνταγωνι-

στές, δέν ὑπάρχει διάκριση, ἀλλά ἐνδεχομένως στρέβλωση κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 101 τῆς συνθήκης. Στήν περίπτωση αὐτή ἐπιβάλλεται, πάντως, ἐπέμβαση βάσει τῆς ἐν λόγω διατάξεως. Ὅταν δέν πληροῦνται οἱ προϋποθέσεις τοῦ ἄρθρου 101, δύναται ἐπίσης νά ἀντιμετωπισθεῖ ἡ ἐφαρμογή τοῦ ἄρθρου 100. Στήν περίπτωση πού νομοθετικές, κανονιστικές καί διοικητικές διατάξεις ἀντιβαίνουν στίς διατάξεις περί ἐλευθέρας κυκλοφορίας τῶν ἐμπορευμάτων, ἰδίως στά ἄρθρα 30 ἕως 34, εἶναι ἐπίσης δυνατή ἡ ἐπέμβαση, βάσει τῶν τελευταίων αὐτῶν διατάξεων. Καίτοι δύναται ἐνδεχομένως νά ὑπάρξει διάκριση στήν τελευταία αὐτή περίπτωση, δέν πρόκειται γιά διάκριση ὑπό τήν ἔννοια τοῦ δευτέρου ἐδαφίου τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 40 τῆς συνθήκης. Πράγματι, ἡ ἀπαγόρευση πού διατυπώνεται στήν διάταξη αὐτή ἀφορᾶ μόνον τήν διάκριση στό πλαίσιο τῆς κοινῆς ὀργανώσεως τῶν γεωργικῶν ἀγορῶν. Ἡ διατύπωση τῆς διατάξεως εἶναι σαφής ἐπ' αὐτοῦ.

Τέλος, οἱ ἐνάγουσες ἐπικαλοῦνται, ὅσον ἀφορᾶ τούς ἀνωτέρους κανόνες δικαίου, τήν διάταξη τοῦ ἄρθρου 40 παράγραφος 3 τελευταῖο ἐδάφιο. Ἐπ' αὐτοῦ, ἀρκεῖ νά παρατηρηθεῖ ὅτι τά κοινοτικά κριτήρια καί οἱ ὁμοιόμορφοι τρόποι ὑπολογισμοῦ πού ἀναφέρονται στήν ἐν λόγω διάταξη δέν φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν ἀναμφιβόλως ἀνώτερο κανόνα δικαίου πού προστατεύει τά ἄτομα, παρά μόνο ἐφ' ὅσον ἡ μή τήρηση τῆς διατάξεως αὐτή συνιστᾶ

— *εἴτε* διάκριση, ὑπό τήν ἔννοια τοῦ προηγουμένου ἐδαφίου,

— *εἴτε* παραβίαση τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναλογικότητος, τήν ὁποία τό Δικαστήριο φαίνεται νά ἔχει ἀναγνωρίσει ὡς ἀνώτερο κανόνα δικαίου πού προστατεύει τά ἄτομα, μεταξύ ἄλλων στήν ἀπόφαση Werhahn,

— *εἴτε* παραβίαση ὁποιασδήποτε ἄλλης γενικῶς ἀναγνωρισμένης, ἀλλά ἄσχετης πρός τό ἄρθρο 40, ἀρχῆς τοῦ δικαίου, ὅπως εἶναι ἡ κατάχρηση ἐξουσίας ἤ ἡ προδήλως ἐσφαλμένη ἐκτίμηση τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν στήν λήψη ἀποφάσεως.

Περαιτέρω, στήν περίπτωση τῆς φερομένης παραβιάσεως ἑνός ἀπό τούς ἐν λόγω ἀνωτέρους κανόνες δικαίου, πρέπει νά ἀποδεικνύεται ἐπίσης, στό πλαίσιο μιᾶς προσφυγῆς σχετικῆς μέ νομοθετική πράξη, ὅτι ἡ παραβίαση εἶναι «ἀρκετά κραυγαλέα».

4.2. *Ἡ ζημία*

Ὑπό τό πρίσμα τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς πού ἀνέφερα, θά ἐξετάσω τώρα τήν προϋπόθεση ὑπάρξεως ζημίας, πού ἀναφέρεται στό ἄρθρο 215.

Οἱ ἐνάγουσες στίς ὑποθέσεις 197, 198, 199, 200, 243 καί 245/80 θεωροῦν ὅτι ἡ ζημία πού ὑπέστησαν συνίσταται στήν διαφορά μεταξύ μιᾶς δικαίας τιμῆς κατωφλίου καί τῆς καθορισθείσης πολύ ὑψηλῆς τιμῆς κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου, ἀπό τήν ὁποία πρέπει ἐν συνεχεία νά ἀφαιρεθοῦν τά ποσά πού ἐπέρριψαν οἱ ἐνάγουσες ἐπί τῶν πελατῶν τους, αὐξάνοντας τίς τιμές στίς ὁποῖες ἐπώλησαν τά ἄλευρά τους.

Ἡ ἐνάγουσα στήν ὑπόθεση 247/80 θεωρεῖ ὅτι ἡ ζημία πού ὑπέστη συνίσταται στήν διαφορά μεταξύ, ἀφ' ἑνός, τῆς δικαίας τιμῆς τοῦ ἀλεύρου σκληροῦ σίτου, ὅπως δύναται νά ὑπολογισθεῖ βάσει μιᾶς δικαίας τιμῆς κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου, τῆς ἀποδόσεως τοῦ σκληροῦ σίτου καί τοῦ κόστους μεταποιήσεώς του σέ ἄλευρα καί, ἀφ' ἑτέρου, τῶν τιμῶν στίς ὁποῖες τά γερμανικά ἀλευροποιεῖα ἐπώλησαν τά ἄλευρα αὐτά.

Ἡ τιμή κατωφλίου τοῦ σιτηροῦ σίτου πού φέρεται ὡς πολύ ὑψηλή ἔχει, λοιπόν, ἀπο-

φασιστικό ρόλο σέ όλες τίς άγωγές γιά τόν ύπολογισμό τῆς ζημίας. Δέν χρειάζεται νά έξετασθεῖ, στό πλαίσιο αὐτό, τό αἴτημα περί καταβολῆς τόκων, πού συνάγεται ἀπό τό κύριο περί ἀποζημιώσεως αἴτημα, τό ὁποῖο ὑποβάλλεται ἐπικουρικῶς καί ἐξαρτᾶται ἀπό τό κύριο αἴτημα.

Σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση στήν ὑπόθεση Richard Pool (ὑπόθεση 49/79, Jurispr. 1980, σ. 569), γιά νά εὐδοκιμήσει μία ἀγωγή βάσει τοῦ ἄρθρου 215 παράγραφος 2 πρέπει νά γίνει διάκριση μεταξύ δύο διαφορετικῶν στοιχείων, ὡς πρός τήν προϋπόθεση ὅτι πρέπει νά ὑφίσταται πραγματική ζημία. Πρῶτον, πρέπει νά ἀποδειχθεῖ ἡ ὕπαρξη ζημίας. Σχετικῶς, παραπέμπω στήν 10η σκέψη τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως.

Δεύτερον, ὅπως προκύπτει ἀπό τήν 11η σκέψη τῆς ἰδίας ἀποφάσεως, πρέπει νά ἔχει ἐπαρκῶς προδιορισθεῖ ἡ ἐπικαλουμένη ζημία.

Κατά τήν Ἐπιτροπή, ἡ ὕπαρξη τῆς ζημίας δέν ἀπεδείχθη ἐν προκειμένω, δεδομένου ὅτι ἡ γερμανική βιομηχανία μεταποιήσεως δέν εἶχε ἀπώλειες καί δέν συνεψήφισε μέ ἰδίους πόρους τήν διαφορά μεταξύ τῶν ἰδικῶν της τιμῶν κόστους καί τῶν τιμῶν κόστους τῶν γάλλων καί ἰταλῶν ἀνταγωνιστῶν της. Καίτοι, κατά τήν γνώμη μου, μία ἀποδεδειγμένη μείωση τῶν κερδῶν καί ὄχι μόνο μία ἀποδεδειγμένη ἀπώλεια δύναται ἐπίσης νά ἀποτελεῖ ἔνδειξη πραγματικῆς ζημίας, πιστεύω καί ἐγώ, γιά διαφορετικούς ἀπό τήν Ἐπιτροπή λόγους, ὅτι δέν ἀπεδείχθη ἡ ὕπαρξη τῆς ἀτομικῆς ζημίας πού φέρεται ὡς προηγηθεῖσα. Πράγματι, ὅπως ἤδη ἐξέθεσα στίς γενικές παρατηρήσεις ἐπί τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς, ἀκόμη καί ἄν γίνει δεκτόν ὅτι οἱ τιμές κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου καθωρίσθησαν σέ πολύ ὑψηλό ἐπίπεδο γιά ὁλόκληρη τήν Κοινότητα, δέν ἕπεται ὅτι ὁ καθορισμός σέ πολύ ὑψηλό ἐπίπεδο τῶν τιμῶν εἶχε δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις στίς ἐνάγουσες γερμανικές ἑταιρεῖες. Πρέπει μᾶλλον νά γίνει δεκτό ὅτι, σέ περίπτωση ἐλλειμματικῆς παραγωγῆς, ἡ ἀνταγωνιστική θέση τῶν ἀγοραστῶν σκληροῦ σίτου μεταξύ τους στά διάφορα Κράτη μέλη δέν μετεβλήθη λόγω τοῦ καθορισμοῦ αὐτοῦ ὁμοιομόρφων τιμῶν σέ πολύ ὑψηλό ἐπίπεδο. Ἑπομένως, δέν δύναται νά ὑποτεθεῖ a priori ὅτι οἱ ἐν λόγω τιμές κατωφλίου, πού φέρονται ὡς πολύ ὑψηλές, προεκάλεσαν ζημία σέ κάποια ἀπό τίς ἐνδιαφερόμενες ἐπιχειρήσεις. Κατά τά λοιπά, ἔναντι τῶν πραγματικῶν στοιχείων πού προσεκόμισαν ἡ Ἐπιτροπή καί οἱ παρεμβαίνοντες γαλλικοί ὀργανισμοί καί τῶν ἐπιχειρημάτων πού ἀνέπτυξαν, οἱ ἐνάγουσες οὐδόλως ἐπέτυχαν νά ἀποδείξουν ὅτι ἡ ὑπόθεση αὐτή εἶναι ἐσφαλμένη στήν προκειμένη περίπτωση. Τουναντίον, θά ἀποδείξω κατωτέρω, στό πλαίσιο τῆς ἀναλύσεως τοῦ αἰτιώδους συνδέσμου μεταξύ τῆς ζημίας καί τῆς φερομένης ὡς παρανόμου συμπεριφορᾶς, ὅτι ἐδέχθησαν σιωπηρῶς τό ἀντίθετο.

Ὅσον ἀφορᾶ τό δεύτερο στοιχεῖο τῆς προϋποθέσεως τῆς σχετικῆς μέ τήν ὕπαρξη πραγματικῆς ζημίας, πρέπει νά καταλήξω στό συμπέρασμα ὅτι οἱ ἐνάγουσες δέν καθώρισαν ἐπαρκῶς τήν προηγηθεῖσα ζημία. Ἀντιθέτως, ὁ ὑπολογισμός τους τῆς ἐν λόγω ζημίας εἶναι πολύ ἀφηρημένος. Ἔπρεπε, τουλάχιστον, νά ἐπιχειρήσουν νά διευκρινίσουν σέ ποιό βαθμό οἱ φερόμενες ὡς πολύ ὑψηλές τιμές κατωφλίου προεκάλεσαν μείωση τῆς ἀνταγωνιστικότητός τους στήν ἀγορά, ἐν σχέσει πρός τούς γάλλους καί τούς ἰταλούς ἀνταγωνιστές τους. Καμμία πρός τοῦτο προσπάθεια δέν ἐπιχειροῦν οἱ ἐνάγουσες. Στήν πραγματικότητα, ὁ ἀφηρημένος ὑπολογισμός τους στηρίζεται ὅπως ἤδη ἀνέφερα στήν ἄκρως ἀπίθανη ἀντίληψη, λαμβανομένων ὑπ' ὄψη τῶν σχέσεων πού ὑπάρχουν στήν ἀγρρά, ὅτι

ὑπέστησαν πράγματι βλάβη λόγω τῶν πολύ ὑψηλῶν αὐτῶν τιμῶν κατωφλίου, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ γάλλοι καί οἱ ἰταλοί ἀνταγωνιστές τους δέν ὑπέστησαν καμμία βλάβη. Θά ἐπανέλθω καί στό σημεῖο αὐτό κατά τήν ἀνάλυση τοῦ κριτηρίου τοῦ αἰτιώδους συνδέσμου πού θά ἐπιχειρήσω κατωτέρω.

4.3. *Ὁ αἰτιώδης σύνδεσμος*

Ὅσον ἀφορᾶ τήν προϋπόθεση τοῦ ἀποδεδειγμένου αἰτιώδους συνδέσμου μεταξύ τῆς φερομένης ὡς παρανόμου συμπεριφορᾶς καί τῆς ἐπικαλουμένης ζημίας, παραπέμπω πρῶτον σέ ὅσα ἤδη ἐξέθεσα περί τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς. Ἐκτός ἀπό τήν κοινή ὀργάνωση ἀγορᾶς στόν τομέα τῶν σιτηρῶν, ἄλλες πιθανές αἰτίες ἐνδεχομένης ζημίας δύνανται νά συνίστανται στά πλεονεκτήματα πού ἀπορρέουν, γιά τήν γαλλική καί τήν ἰταλική βιομηχανία, ἀπό τήν γεωγραφική τους θέση καθώς καί ἀπό ἐνδεχομένως καλύτερη ἀπόδοση ἤ ἀπό μικρότερα, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, περιθώρια κέρδους. Περαιτέρω, πρέπει ἰδίως νά ἀναφερθοῦν ὡς πιθανή αἰτία ζημίας οἱ ὑφιστάμενες διαφορές μεταξύ τῶν ἐθνικῶν νομοθεσιῶν ὡς πρός τά ἐπιβαλλόμενα στήν βιομηχανία ζυμαρικῶν ποιοτικά κριτήρια, στοιχεῖο πού διεδραμάτισε τόσο σημαντικό ρόλο κατά τήν διαδικασία. Ὅπως παρετήρησα ἀνωτέρω, ἀπό τήν νομολογία τοῦ Δικαστηρίου συνάγεται ὅτι οἱ διαφορές ὡς πρός τήν ἀνταγωνιστικότητα στήν ἀγορά, οἱ ὁποῖες ἀπορρέουν ἀπό τίς δύο αὐτές αἰτίες, δέν ἀποτελοῦν παραβίαση τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν διακρίσεων τοῦ ἄρθρου 40 ἤ οἱουδήποτε ἄλλου ἀνωτέρου κανόνος δικαίου, τοῦ ὁποίου δύναται νά γίνει ἐπίκληση. Οἱ δύο αἰτίες πού ἀνέφερα εἶναι ἐπίσης δυνατόν νά ἔχουν ἐπίπτωση ἐπί τῆς ἀνταγωνιστικῆς θέσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ὁποία εἶναι τελείως ἀνεξάρτητη τῶν τιμῶν κατωφλίου, πού φέρονται ὡς πολύ ὑψηλές.

Στήν συνέχεια τῆς ἀναλύσεώς μου, θά περιορισθῶ σ' αὐτές τίς δύο ἄλλες πιθανές αἰτίες τῆς ἐπικαλουμένης ζημίας, ἡ ὁποία ὅπως ἀνέφερα δέν ἀπεδείχθη. Ὅσον ἀφορᾶ τήν πρώτη ἀπό τίς ἄλλες πιθανές αἰτίες, δηλαδή τίς φυσικές συνθῆκες ἀνταγωνισμοῦ, οἱ ἐνάγουσες ρητῶς ἀναφέρουν σέ πολλά σημεῖα τῆς ἀποδείξεώς τους ὅτι οἱ ἐν λόγω συνθῆκες θεωροῦνται ἐπίσης ὡς αἰτίες τῆς προκληθείσης ζημίας. Αὐτό ἐπεβεβαιώθη ρητῶς κατά τήν προφορική διαδικασία, σέ ἀπάντηση ἐρωτήματος πού ἔθεσα ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ. Τό γεωγραφικό πλεονέκτημα τῆς ἰταλικῆς βιομηχανίας ἐμπόδισε, εἰδικότερα, τίς ἐνάγουσες νά ἐπιρρίψουν ἐπί τῶν πελατῶν τους τίς πολύ ὑψηλές τιμές κατωφλίου. Στό σημεῖο αὐτό τῆς ἀναλύσεώς μου, ἀρκεῖ νά περιορισθῶ στήν διαπίστωση αὐτή, οὐδόλως δέ ἀπαιτεῖται νά ἐπανέλθω στό συμπέρασμα πού διετύπωσα ἀνωτέρω, ὅτι δηλαδή, λόγω τῆς ἐλλειμματικῆς καταστάσεως πού φαίνεται ὅτι ὑπάρχει καί στήν Γαλλία καί στήν Ἰταλία, ὅπως προκύπτει ἀπό τά ἀριθμητικά στοιχεῖα πού προσεκόμισε ἡ Ἐπιτροπή, εἶναι πιθανότερο ὅτι ὁ μηχανισμός τῆς ἀγορᾶς ἀποκλείει κάθε μειονέκτημα ἀπό πλευρᾶς ἀνταγωνισμοῦ εἰς βάρος τῆς βιομηχανίας ἡ ὁποία εὑρίσκεται στό βόρειο μέρος τῆς Κοινότητος, ὅσον ἀφορᾶ τίς τιμές τῶν πρώτων ὑλῶν, ἀκόμα καί ἄν οἱ τιμές κατωφλίου ἔχουν καθορισθεῖ σέ πολύ ὑψηλό ἐπίπεδο. Αὐτό ἀνεγνώρισαν ἄλλωστε ρητῶς κατά τήν συζήτηση οἱ ἐνάγουσες, ἀπαντώντας σέ σχετικό ἐρώτημα πού εἶχα ὑποβάλει. Ἐν τούτοις, ἀμέσως μετά, παρετήρησαν ὅτι αὐτό δέν συμβαίνει, παραθέτω δέ κατά λέξη τήν δήλωσή τους ὅπως κατεγράφη: «ἄν ἡ νομική κατάσταση καί ἡ ἐντεῦθεν κατάσταση ἀπό πλευρᾶς ἀνταγωνισμοῦ ἦταν οἱ ἴδιες σέ ὅλες τίς χῶρες τῆς Κοινότητος. Ἡ ἀποφασιστική διαφορά ἀπορρέει, πάντως, ἀπό τήν ἐν μέρει ὑφισταμένη ὑποχρέωση καθαρότητος. Ἡ πρωταρχική ζημία ὀφείλεται στό ὅτι ὁ μαλακός σίτος ὑποκαθιστᾶ τόν σκληρό σίτο, αὐτό δέ ὀφείλεται στήν πολύ μεγάλη διαφορά τιμῆς. Δέν εἶναι μόνο ἡ Γερμανία ἀλλά καί τό Βέλγιο, οἱ Κάτω Χῶρες καί ἡ Μεγάλη Βρετανία καί ἐξ ἑτέρου ἡ Ἰταλία καί ἡ Γαλλία. Ἡ διαφορά ἀπορρέει ἀπό τό

γεγονός ὅτι οἱ οἰκονομικές συνέπειες τῆς πολύ μεγάλης διαφορᾶς τιμῶν πού δέν δικαιολογεῖται οἰκονομικῶς, τῆς ἐλλείψεως ἰσορροπίας μεταξύ τῶν τιμῶν (γιά νά χρησιμοποιήσω τήν φράση τοῦ πρώην συναδέλφου μου κ. Modest), μετριάζονται στίς χῶρες ὅπου ὑπάρχει ὑποχρέωση καθαρότητος».

Ἀπό τήν συνέχεια τῆς ἀπαντήσεώς τους προκύπτει ὅτι στίς διαφορές αὐτές τῆς νομοθεσίας διαπιστώνουν ἀπαγορευομένη διάκριση. Ἐξ ἄλλου, τό συμπέρασμα αὐτό ἔπρεπε ἤδη νά ἔχει ἐξαχθεῖ σιωπηρῶς ἀπό τήν ἀπάντηση πού οἱ ἐνάγουσες στίς ἐρωτήσεις πού τούς εἶχε ὑποβάλει γραπτῶς τό Δικαστήριο, πρό τῆς προφορικῆς διαδικασίας. Ὅσον ἀφορᾶ τίς πρακτικές συνέπειες τῶν νομοθετικῶν διαφορῶν, οἱ ὁποῖες ἤδη στό στάδιο ἐκεῖνο ἀνεφέρθησαν ὡς αἰτίες τῆς ζημίας, εἶναι ἄνευ σημασίας τό ἄν ἡ Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας, ἡ Γαλλία καί ἡ Ἰταλία δικαιοῦνται ἤ ὄχι, βάσει ἄλλων διατάξεων τῆς συνθήκης, νά ἐπιβάλλουν ἤ νά διατηροῦν μία ὑποχρέωση «καθαρότητος».

Γιά τίς ἀνάγκες τῆς παρούσης διαδικασίας, εἶναι πράγματι ἄνευ σημασίας τό ἄν ἡ ὑφισταμένη στήν Γαλλία καί στήν Ἰταλία ἀπαγόρευση μεταποιήσεως τοῦ μαλακοῦ σίτου ἀντίκειται, ἤ ὄχι, στά ἄρθρα 30 ὡς 34 τῆς συνθήκης ΕΟΚ, ὅπως ὑπεστήριξαν παρεμπιπτόντως οἱ ἐνάγουσες κατά τήν προφορική διαδικασία.

Ἀπαντώντας σέ πλέον συγκεκριμένη ἐρώτηση τοῦ εἰσηγητοῦ δικαστοῦ, οἱ ἐνάγουσες ἐπεβεβαίωσαν καί πάλι ὅτι κατά τήν γνώμη τους ἡ ὑφισταμένη στήν Ἰταλία ἀπαγόρευση μεταποιήσεως τοῦ μαλακοῦ σίτου ἐμποδίζει τήν γερμανική βιομηχανία νά ἐπιρρίπτει ἐπί τῶν πελατῶν της τήν πολύ ὑψηλή τιμή κατωφλίου, ἐνῶ οἱ ἰταλοί παρασκευαστές δύνανται πράγματι νά χρησιμοποιοῦν καί μαλακό σίτο γιά τήν παρασκευή ζυμαρικῶν πού προορίζουν γιά ἐξαγωγή πρός τήν Γερμανία.

Τό μόνο συμπέρασμα πού δύναται νά ἐξαχθεῖ ἀπό τίς ἀπαντήσεις αὐτές εἶναι ὅτι ἡ κυρία αἰτία τῆς ἐπικαλουμένης ζημίας, ἡ ὁποία, σημειωτέον, δέν ἀπεδείχθη οὔτε ἐκ πρώτης ὄψεως, ἔγκειται, κατά τήν γνώμη τῶν ἐναγουσῶν, ὄχι στίς πολύ ὑψηλές τιμές κατωφλίου, ἀλλά στίς διαφορές πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν ἐθνικῶν νομοθεσιῶν, ὡς πρός τά ποιοτικά κριτήρια. Πράγματι, οἱ ἐνάγουσες ἀνεγνώρισαν ρητῶς, ὅσον ἀφορᾶ τίς τιμές κατωφλίου πού ὅπως ὑποστηρίζεται εἶναι πολύ ὑψηλές, ὅτι οἱ τιμές αὐτές δέν προεκάλεσαν, ἀφ' ἑαυτῶν, ἀνταγωνιστικά μειονεκτήματα εἰς βάρος τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας. Ὅσον ἀφορᾶ τίς ὡς ἄνισες φερόμενες συνθῆκες τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, πού ὀφείλονται στίς διαφορές μεταξύ τῶν νομοθεσιῶν γιά τίς ὁποῖες ὡμίλησα, (οἱ ἐνάγουσες) ἐσφαλμένως ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ διαφορές αὐτές συνιστοῦν διάκριση. Στό πρῶτο μέρος τοῦ παρόντος τμήματος τῆς ἀναλύσεώς μου, παρετήρησα ὅτι, ὅπως προκύπτει ἀπό τήν διατύπωση τοῦ ἄρθρου 40 παράγραφος 3, καθώς καί ἀπό τήν σαφή ἐπ' αὐτοῦ νομολογία τοῦ Δικαστηρίου, οἱ ὑφιστάμενες μεταξύ τῶν ἐθνικῶν νομοθεσιῶν διαφορές, ὅπως οἱ ἐν προκειμένῳ, δέν δύνανται νά θεωρηθοῦν ὅτι συνιστοῦν διάκριση ἀπαγορευομένη ἀπό τό ἄρθρο 4 παράγραφος 3. Δεδομένου ὅτι σέ τελευταία ἀνάλυση στό σημεῖο αὐτό ἔγκειται ἡ κυρία αἰτία τοῦ φερομένου μειονεκτήματος, ἡ ἀγωγή ἀποζημιώσεως ὅλων τῶν ἐναγουσῶν πρέπει νά ἀπορριφθεῖ.

5. Ὁ φερόμενος ὡς παράνομος χαρακτήρας τῶν τιμῶν κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου

Μέ τήν ἀνωτέρω ἀνάλυσή μου καταλήγω στό συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπικαλουμένη ζημία δέν ἀπεδείχθη, οὔτε προσδιορίσθη ἐπαρκῶς καί ὅτι οἱ ἴδιες οἱ ἐνάγουσες, ἀπαντώντας τόσο σέ γραπτές ἐρωτήσεις τοῦ Δικαστηρίου, ὅσο καί κατά τήν προφορική διαδικασία, παρετήρησαν ὅτι, κατά τήν γνώμη τους, ἡ κυρία αἰτία τῆς ζημίας ἔγκειται ὄχι σ' αὐτόν καθ' ἑαυτόν τόν καθορισμό τῶν τιμῶν κατωφλίου, ἀλλά στίς διαφορές πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν νομοθεσιῶν ὡς πρός τόν καθορισμό τῶν ποιοτικῶν κριτηρίων πού πρέπει νά πληροῦν τά ζυμαρικά. Ἑπομένως, περιττεύει, κατά τήν γνώμη μου, ἡ ἐξέταση τῶν ὑποθέσεων ὑπό τό φῶς τοῦ τρίτου κριτηρίου πού πρέπει νά πληροῖ, γιά

νά εὐδοκιμήσει, μία ἀγωγή ἀποζημιώσεως ἐξ ἐξωσυμβατικῆς εὐθύνης, δηλαδή ἡ ἐξέταση τοῦ παρανόμου χαρακτῆρος τοῦ καθορισμοῦ τῆς τιμῆς κατωφλίου τοῦ σκληροῦ σίτου.

Ἐν τούτοις, γιά νά εἶμαι πλήρης, καθώς καί γιά τήν περίπτωση ὅπου τό Δικαστήριο δέν δεχθεῖ τά συμπεράσματα στά ὁποῖα κατέληξα, θά ἐξετάσω ἐν συντομία — ὅσο εἶναι ἀναγκαῖο — τά συμπεράσματα αὐτά ὑπό τό πρίσμα τοῦ τρίτου αὐτοῦ κριτηρίου. Πρός τοῦτο, δύναμαι ἐπίσης νά ἀναφερθῶ στίς ἀνωτέρω παρατηρήσεις μου ἐπί ὁρισμένων βασικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς κοινῆς γεωργικῆς πολιτικῆς.

Τό ἐπιχείρημα τῶν ἐναγουσῶν, ὅτι κατά τόν καθορισμό τῆς τιμῆς κατωφλίου γιά τόν σκληρό σίτο δέν ἠδύνατο, παρά μόνο ἀνεπαρκῶς, νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψη οἱ φυσιολογικές σχέσεις τιμῶν τῆς παγκοσμίου ἀγορᾶς στερεῖται, πρῶτον, σαφοῦς πραγματικῆς βάσεως, δεδομένου ὅτι τά στατιστικά στοιχεῖα ἐπί τῶν τιμῶν τῆς παγκοσμίου ἀγορᾶς πού προσεκόμισαν κατά τήν ἔγγραφη διαδικασία, μεταξύ ἄλλων, οἱ παρεμβαίνοντες γαλλικοί ὀργανισμοί καί ἡ ἰταλική Κυβέρνηση, δέν ἀμφισβητήθησαν κατά τρόπο πειστικό. Ἐκτός αὐτοῦ, δέν ἀπεδείχθη ὅτι, ἀκόμα καί ἄν ὑποτεθεῖ ὅτι ὁ καθορισμός τῶν τιμῶν κατωφλίου δύναται νά θεωρηθεῖ ὅτι ἔγινε ἀντίθετα εἴτε πρός τήν 8η αἰτιολογική σκέψη βασικοῦ κανονισμοῦ 2727/75, τοῦ ὁποίου ἔγινε ἐπίκληση πρός στήριξη τοῦ ἐπιχειρήματος αὐτοῦ, εἴτε πρός τό ἄρθρο 4 τοῦ κανονισμοῦ αὐτοῦ, καθ' ὅ μέρος διαγιγνώσκεται στό ἄρθρο αὐτό ἡ ἰδία μέριμνα, οἱ ἐν λόγω κανόνες δύνανται, περαιτέρω, νά θεωρηθοῦν ὡς ἀνώτεροι κανόνες δικαίου πού προστατεύουν τά ἄτομα, ἀπό τούς ὁποίους οἱ ἐνάγουσες θά ἠδύναντο νά ἀντλήσουν δικαιώματα ἐν προκειμένῳ.

Ἡ προτίμηση πού ἐξέφρασαν οἱ ἐνάγουσες κατά τήν παρούσα διαδικασία ὑπέρ τῆς ἐνισχύσεως στήν παραγωγή, θεωρουμένης ὡς πολιτικοῦ μέσου, ἀπηχεῖ κακή ἐκτίμηση τῆς διακριτικῆς εὐχερείας πού διαθέτει τό Συμβούλιο, ὡς πρός τήν ἐπιλογή τῶν ἐφαρμοστέων μέτων.

Ἀνέφερα ἤδη ἀνωτέρω ὅτι θεωρῶ ἀνακριβές τό ὅτι οἱ φερόμενες ὡς ὑψηλές τιμές κατωφλίου ἀποτελοῦν διάκριση, κατά τήν ἔννοια τοῦ ἄρθρου 40 παράγραφος 3 ἐδάφιο 2 τῆς συνθήκης ΕΟΚ εἰς βάρος τῆς διομηχανίας μεταποιήσεως τοῦ βορείου μέρους τῆς Κοινότητος, καί τοῦτο βάσει τόσον τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἰδίων τῶν ἐναγουσῶν, ὅσον καί τῆς προηγουμένης νομολογίας τοῦ Δικαστηρίου καί τῆς ὅλης οἰκονομίας τῆς συνθήκης.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἄν οἱ ἐναγουσες ὀρθῶς συνάγουν ἀπό τό τρίτο ἐδαφιο τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 40 ὅτι, γιά τόν καθορισμό τῶν τιμῶν ἀπαιτεῖται ἡ ἐφαρμογή ὀρθολογικῶν οἰκονομικῶν κριτηρίων, δέν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἀπαίτηση αὐτή πρέπει νά θεωρηθεῖ ὡς ἀνώτερος κανόνας πού προστατεύει τά ἄτομα, τόν ὁποῖο θά ἠδύναντο νά ἐπικαλεσθοῦν οἱ ἐνάγουσες στό πλαίσιο διαδικασίας βάσει τοῦ ἄρθρου 215 παράγραφος 2.

Ἡ ἄποψη ὅτι, κατά τόν ἐν λόγω καθορισμό τῶν τιμῶν, τό Συμβούλιο ἐνήργησε ἀντίθετα πρός τούς σκοπούς τοῦ ἄρθρου 39 καί, εἰδικότερα, πρός τόν σκοπό τῆς σταθεροποιήσεως τῶν ἀγορῶν, εἶναι ἀπορριπτέα, γιά νομικούς λόγους ἀναλόγους μέ ἐκείνους πού ἀνέπτυξε τό Δικαστήριο στίς ἀποφάσεις του, στό πλαίσιο δύο διαδικασιῶν πού ἐκίνησαν στό παρελθόν ὁρισμένες ἀπό τίς ἐνάγουσες. Σχετικῶς, ἀναφέρομαι στίς σκέψεις 12 καί 13 τῆς ἀποφάσεως Werhahn (ὑποθέσεις 62-69/72, Jurispr. 1973, σ. 1229) καί στήν σκέψη 13 τῆς ἀποφάσεως Kampffmeyer κλπ. (ὑποθέσεις 56-60/74, Jurispr. 1976, σ. 711).

Τό γεγονός ὅτι τό Συμβούλιο, κατά τόν καθορισμό τῶν τιμῶν κατωφλίου, ἔλαβε ὑπ' ὄψη καί σκέψεις πού ἀφοροῦν τόν προϋπολογισμό, δέν δύναται βεβαίως νά χαρακτηρισθεῖ ὡς κατάχρηση ἐξουσίας. Πράγματι, στήν περιπτωση ἐκείνη ὁ

σκοπός δέν ἦταν, ἐξ ἄλλου, νά ἐπιτευχθοῦν μεγαλύτερα ἔσοδα γιά τήν Κοινότητα, ὅπως προκύπτει ἀπό τίς ἐξηγήσεις τοῦ Συμβουλίου καί τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλά νά σταθμισθοῦν τόσον τό κόστος ὅσον καί ἡ ἀποτελεσματικότης διαφόρων ἐναλλακτικῶν ἐφαρμοστέων μέτρων, ὅπως εἶναι ἡ τιμή κατωφλίου καί ἡ ἐνίσχυση στήν παραγωγή.

Ἡ ἄποψη ὅτι οἱ τιμές κατωφλίου καθωρίσθησαν ἀντίθετα πρός τήν ἀρχή τῆς ἀναλογικότητος, καθ' ὅσον δέν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψη οἱ ὑφιστάμενες στήν παγκόσμια ἀγορά σχέσεις μεταξύ τῶν τιμῶν τοῦ σκληροῦ καί τοῦ μαλακοῦ σίτου, στερεῖται, κατά πρῶτον, ἀποδεδειγμένης πραγματικῆς βάσεως, ἀκόμα καί πιθανολογουμένης, ὅπως παρετήρησα ἀνωτέρω. Βεβαίως, κατά τήν προφορική διαδικασία, οἱ ἐνάγουσες προσεκόμισαν ἐνδιαφέροντα στατιστικά στοιχεῖα ὅσον ἀφορᾶ τό κόστος παραγωγῆς τοῦ σκληροῦ καί τοῦ μαλακοῦ σίτου ἐντός τῆς Κοινότητος, τά ὁποῖα ἁρμόζουν περισσότερο στό πλαίσιο τῆς κοινῆς ὀργανώσεως ἀγορᾶς στόν τομέα τῶν σιτηρῶν. Πάντως, οἱ παρουσιάζουσες μεγάλες διαφορές σχέσεις κόστους, τίς ὁποῖες ἀπεκάλυψαν τά στοιχεῖα αὐτά, ὅσον ἀφορᾶ τίς διάφορες ζῶνες παραγωγῆς, ὑπογραμμίζουν μᾶλλον τό γεγονός ὅτι πρέπει νά ἀναγνωρισθεῖ σχετικῶς στό Συμβούλιο κάποια ἐλευθερία στόν καθορισμό τῆς πολιτικῆς του. Περαιτέρω, ἡ ἐπιχειρηματολογία τῶν ἐναγουσῶν δέν λαμβάνει ὑπ' ὄψη τό γεγονός ὅτι ἡ ἐπίκληση τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναλογικότητος ἔπρεπε τουλάχιστον νά στηρίζεται σέ πρόσφορη ἀπόδειξη ὅτι τό ὕψος τῶν τιμῶν κατωφλίου δέν δύναται νά δικαιολογηθεῖ οὔτε ἀπό τήν ἀρχή τῆς κοινοτικῆς προτιμήσεως, πού τό Δικαστήριο ἔχει δεχθεῖ ἐπανειλημμένως οὔτε ἀπό τήν ἐπίκληση τοῦ ἄρθρου 39 στοιχεῖα α) καί 6) τῆς συνθήκης. Αὐτό δέν ἀπεδείχθη ἀπό τίς ἐνάγουσες.

Δεδομένου ὅτι, κατά τήν ἄποψή μου, οἱ ἀγωγές εἶναι ἀπορριπτέες, ἁπλῶς καί μόνο διότι δέν πληροῦν τίς ἄλλες προϋποθέσεις πού διέπουν τήν ἀγωγή ἀποζημιώσεως, νομίζω ὅτι ἀρκεῖ νά περιοριστῶ στίς λίγες αὐτές παρατηρήσεις ἐπί τοῦ φερομένου ὡς παρανόμου χαρακτῆρος τῶν τιμῶν κατωφλίου, ὅπως καθωρίσθησαν.

6. Λόγοι πού ἐπιτρέπουν νά μή ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ἕνα ἐμπιστευτικό ἔγγραφο τῆς Ἐπιτροπῆς

Ἡ βελγική παρεμβαίνουσα ἑταιρία εἶχε καταθέσει, ὡς παράρτημα στίς παρατηρήσεις της, ἕνα ἐσωτερικό ἔγγραφο τῆς Ἐπιτροπῆς, περί τοῦ ὁποίου ἀπεδείχθη ἐπαρκῶς κατά τήν προφορική διαδικασία ὅτι εἶχε ἐμπιστευτικό χαρακτήρα καί ἦταν ἄσχετο πρός τήν ὁριστική ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς καί τοῦ Συμβουλίου. Ἡ Ἐπιτροπή ἀπέδειξε ἐπίσης ὅτι τό ἔγγραφο δέν ἔφερε τήν ἀρχική σελίδα πού ἀποτελοῦσε μέρος του, ἐμφαίνουσα τόν ἐμπιστευτικό καί προσωρινό του χαρακτήρα, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἡ παρεμβαίνουσα ἑταιρία δέν ἠδυνήθη νά ἀντικρούσει τόν ἰσχυρισμό τῆς Ἐπιτροπῆς ὅτι τό ἔγγραφο δέν εἶχε κοινοποιηθεῖ σέ κανένα μέλος τῆς συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τά σιτηρά. Δέν ὑπεστηρίχθη ἐπίσης οὔτε ἀπεδείχθη ὅτι τό περιεχόμενο τοῦ ἐν λόγω ἐγγράφου εἶχε κοινολογηθεῖ προφορικῶς κατά τήν συνεδρίαση τῆς ἀνωτέρω συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ ἀνακοινωθείσα στό ἀκροατήριο ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου νά ἀπομακρύνει τό ἔγγραφο αὐτό ἀπό τόν φάκελλο τῆς ὑποθέσεως καί νά θεωρήσει ὡς μή γεγραμμένο ὅ,τι παρατίθεται ἀπό αὐτό στίς γραπτές παρατηρήσεις πού ἔχουν κατατεθεῖ, δύναται νά αἰτιολογηθεῖ, ὑπό τίς περιστάσεις αὐτές, ἀπό τό γεγονός ὅτι τό ἐν λόγω ἔγγραφο δέν εἶναι πλῆρες καί ἑπομένως δύναται νά προκαλέσει σύγχυση, ὅτι εἶναι ἐμπιστευτικό καί ἐσωτερικό καί ἀπό τόν ἰσχυρισμό τῆς Ἐπιτροπῆς, τόν ὁποῖο δέν ἀντέκρουσε ἡ παρεμβαίνουσα βελγική ἑταιρία, ὅτι δηλαδή τά μέλη τῆς συμβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς δέν ἔλαβαν νομίμως γνώση αὐτοῦ. Ἡ αἰτιολόγηση αὐτή λαμβάνει ἐπαρκῶς ὑπ' ὄψη τό γεγονός ὅτι, ὅπως προκύπτει ἀπό τήν ἐμπειρία, τά ἐσω-

τερικά ἔγγραφα τῆς Ἐπιτροπῆς, τά φέροντα τήν ἔνδειξη «ἐμπιστευτικό», περιέρχονται, πάντως, ἐνίοτε στά χέρια τρίτων, ἀπό τούς ὁποίους δέν δύναται νά ἀναμένεται ὅτι δέν θά τά κοινολογήσουν σέ ἄλλους καί ὅτι δέν θά κάνουν ἐξωτερική χρήση αὐτῶν.

Εἶναι, ἑπομένως, ὑπερβολικό, κατά τήν γνώμη μου, νά ὑποστηριχθεῖ ὅτι οἱ ἰδιῶτες οὐδέποτε δύνανται νά χρησιμοποιήσουν ἐσωτερικά ἔγγραφα τῆς Ἐπιτροπῆς πού φέρουν τήν ἔνδειξη «ἐμπιστευτικό». Ἡ Ἐπιτροπή φέρει, ἡ ἴδια, τήν εὐθύνη γιά τήν ἔκταση τῆς διαδόσεως αὐτῶν τῶν πρός ἐσωτερική χρήση ἐγγράφων. Λαμβανομένων ὑπ' ὄψη τῶν πολλῶν ἐγγράφων τῆς Ἐπιτροπῆς ἤ τουλάχιστον τοῦ περιεχομένου τους, θεωρῶ ἐπίσης ὑπερβολικό καί ἀντίθετο πρός τήν πράξη νά ὑποστηριχθεῖ ὅτι μία τέτοια χρήση θά ἐμπόδιζε τήν κατάρτιση προσωρινῶν σχεδίων ἤ θά καθιστοῦσε ἀδύνατη κάθε ἐσωτερική συζήτηση. Ἑπομένως, τό ἐνδιαφερόμενο ὄργανο θά πρέπει νά ἀποδεικνύει ἑκάστοτε ὅτι δέν ἐπιτρέπεται ἡ χρήση ἑνός τέτοιου ἐγγράφου, τό δέ Δικαστήριο θά πρέπει νά ἀποφαίνεται ἐπ' αὐτοῦ κατά περίπτωση.

7. Συμπέρασμα

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁδηγοῦμαι στό ἀκόλουθο συμπέρασμα:

1) Οἱ ὑπό τήν κρίση τοῦ Δικαστηρίου ἀγωγές ἀποζημιώσεως εἶναι ἀπορριπτέες, διότι δέν ἀπεδείχθη ἡ ὕπαρξη ζημίας, διότι δέν προσδιωρίσθη ἐπαρκῶς τό ἐπικληθέν μειονέκτημα καί διότι δέν ἀπεδείχθη ὁ αἰτιώδης σύνδεσμος μεταξύ τοῦ ἐπικαλουμένου μειονεκτήματος καί τοῦ καθορισμοῦ τῶν τιμῶν κατωφλίου πού προσάπτεται στό ὄργανο.

2) Οἱ ἐνάγουσες πρέπει νά καταδικασθοῦν στά δικαστικά ἔξοδα, ἐκτός ἀπό τά ἔξοδα τῶν παρεμβαινουσῶν.

3) Ἡ ἀφορῶσα τό ὑπ' ἀριθ. 81, 1209 KD ἔγγραφο τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπόφαση δύναται νά αἰτιολογηθεῖ κατά τά ἀνωτέρω ἀναφερόμενα.